

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra biblických věd a starých jazyků

Vojtěch Hýnar

**Andalusie za Abd ar-Rahmána I.
Střet islámu s křesťanskou kulturou**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Mlada Mikulicová Ph.D.

Praha 2019

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 8. 5. 2019 Vojtěch Hýnar

Bibliografická citace

Andalusie za Abd ar-Rahmána I. [rukopis] : střet islámu s křesťanskou kulturou : bakalářská práce / Vojtěch Hýnar ; vedoucí práce: Mgr. Mlada Mikulicová Ph.D. -- Praha, 2018. -- 51 s.

Anotace

Bakalářská práce „Andalusie za života Abd ar-Rahmána I.: Střet islámu s křesťanskou kulturou“ si klade za úkol nejprve popsat vizigótsko-hispánskou podobu Iberského poloostrova a tehdejší vliv křesťanství na tamější oblast před vpádem islámské kultury. Též zmapuje komplikovanou situaci na Blízkém východě mezi dynastiemi Umajjovců a Abbásovců, jejíž vyvrcholení vedlo přeživší Umajjovce až do Evropy k dobytí části území dnešního Španělska. Po následné muslimské expanzi na Iberském ostrově se dále práce podívá do řad dobyvatelů a analyzuje prameny, jež nám dokládají jejich úhel pohledu na nově získaná území a konfrontaci s tamním obyvatelstvem křesťanské kultury, nad nimiž převzali nadvládu. Neopomíná též další reakce z řad křesťanských panovníků v jejich blízkosti se expanze udála a následně se jich začala i týkat. Klíčové jest však též i vnímání nové nadvlády právě místním obyvatelstvem, přeživším, kteří zůstali v Andalusii i navzdory islámskému záboru pod Umajjovským praporem vedeným Abd ar-Rahmánem.

Klíčová slova

Andalusie, křesťanství, islám, Abd ar-Rahmán, Umajjovská dynastie

Abstract

Bachelor's Thesis "Andalusia during the life of Abd ar-Rahman I.: Confrontation of Islam with Christian culture" has for a task to describe Visigoth-Hispanian face of the Iberian Peninsula in the first place and an influence of Christianity then at the local region before the invasion of Islamic culture. Also, it will note the complicated situation in the Middle East between the Umayyad and the Abbasid dynasties, the culmination of which led the surviving Umayyads far to Europe to conquer a part of the territory of contemporary Spain.

After the Muslim expansion then on the Iberian Peninsula, the thesis continues to view the lines of conquerors and analyse sources, which document us their point of view focused on newly gained territories and confrontation with local citizens of Christian culture, over whom they took domination.

The thesis does not ignore also other reactions from the Christian rulers, who have ruled near the area where expansion happened and later became even their matter. Important is also perception of the new domination by just local citizens, survivors, who stayed in Andalusia despite the Islamic annexation under the Umayyad flag led by Abd ar-Rahman.

Keywords

Andalusia, Christianity, Islam, Abd ar-Rahman, Umayyad dynasty

Počet znaků (včetně mezer): 99601

Poděkování

Děkuji zejména Mladě Mikulicové Ph.D. za velikou ochotu vést tuto práci a za veškerý strávený čas nad ní, aby byla dovedena do zdárného konce. Velký dík patří i mé rodině a přátelům.

Obsah

Úvod.....	7
1. Vizigóti a Mauři v Hispánii.....	11
1.1. Vizigóti a důvody jejich konce.....	11
1.2. Dobyti Iberského poloostrova	13
1.3. Expanze islámu a vznik al-Andalusu	15
2. Od Damašku ke Córdoba.....	19
2.1. Od smrti Muhammada k pádu Umajjovské dynastie	19
2.1.1. Události mezi prorokovou smrtí a nástupem prvního Umajjovce.....	19
2.1.2. Pád Umajjovců a jeho důvody.....	20
2.2. Pád a vzestup umajjovského rodu	22
2.3. Vláda prvního emíra al-Andalusu	24
3. Život v Andalusii očima muslimů.....	26
3.1. Důvody vpádu na poloostrov	26
3.2. Přístup muslimů vůči křesťanům	27
3.3. Andaluský rozkol mezi Abbásovci a Umajjovci.....	30
3.4. Životní podmínky muslimů v al-Andalusu	32
4. Andalusie v očích <i>dhimmíů</i> a křesťanů z okolních států.....	35
4.1. Život <i>dhimmíů</i> v Andalusii během osmého století.....	35
4.2. Křesťanské království na severu Iberského poloostrova.....	38
4.3. Reakce na islám ve Francké říši	42
4.3.1. Muslimská expanze od vzniku al-Andalusu po Poitiers	42
4.3.2. Francká říše za Abd ar-Rahmána	44
Závěr	46
Seznam literatury	49

Úvod

Téma islámu v Evropě je dnes na mezinárodním poli velmi diskutované. Vychází celá řada publikací, které se tímto tématem zabývají. Ovšem mnohé z nich postrádají odbornost. Přesto taková literatura bývá velmi často zneužívána k vytvoření subjektivních názorů veřejnosti, a to především na politickém poli, kde například historická podoba al-Andalusu bývá jednou stranou demonizována a druhou naopak idealizována. Domnívám se, že skutečnost leží někde uprostřed.

A právě proto jsem se rozhodl na toto téma historicky zaměřit, abych vyhledal a zpracoval kvalitně vytvořené zdroje odborné literatury, které se tímto tématem zabývají a jejichž obsah je spolehlivý.

Největší potíž byla především v nalezení české literatury, nejen od tuzemských autorů, ale též s překlady z jiných jazyků. Tudiž jsem pátral převážně v literatuře cizojazyčné.

Ačkoli Abd ar-Rahmán I. nebyl prvním muslimským vládcem na Iberském poloostrově, jako první však založil fungující Córdobašský emirát a na jeho vládu poté navázala celá řada jeho potomků, díky čemuž muslimský zábor na území dnešního Španělska v různých podobách trval až do konce 15. století.

Tato práce se ale nesnaží být monografií Abd ar-Rahmána I., nýbrž mapuje historický přehled tohoto prvního opravdu významného období pro islám v Evropě a zabývá se náboženským dialogem mezi islámem a křesťanstvím z pohledu domorodých křesťanů a též z pohledu muslimských dobyvatelů.

Bakalářská práce je rozdělena do čtyř tematických kapitol, jež jsem samozřejmě ohraničil úvodem a závěrem.

První kapitola plní funkci exkurzu dobových poměrů především z hlediska politického a náboženského, kde čtenář narazí na popsanou podobu Iberského poloostrova před vpádem muslimů, v epoše, kdy se na území rozkládalo vizigótské království a jak se následně s invazí neúspěšně pokoušelo vypořádat.

Pokračování kapitoly směřuje směrem k zásadnímu zlomu ve španělských dějinách – dobytí poloostrova muslimy a nezvykle rychlou expanzi po převážné části území. Bude

k dispozici popis rozlohy nového státního útvaru, rozprostírajícího se po celém Iberském poloostrově, vyjma hornatých oblastí na severu v Pyrenejích, kde byla invaze neúspěšná a kam se uchýlila řada přeživších původních obyvatel buď do nově vznikajícího Asturského království, či více na východ do Navarry od níž až k pobřeží, tvořila severní hranici nové maurské říše řeka Ebro. Je nutno podotknout, že dobyvatelé sice tyto hranice mnohokrát překročili a jali se dobývat až daleko více na sever ve Francké říši, ale tato území si nedokázali trvale podmanit.

Kapitola dále rozebere důvody přítomnosti vetřelců, motivaci náboženskou, materiální a dobytelskou s cílem rozšířit stávající islámské impérium. Též se pokusí zodpovědět otázky ohledně podpory invazní činnosti ze strany některých skupin z původních obyvatel vizigótského Španělska, což Maurům usnadnilo definitivní výhru nad královstvím, jež zde po staletí existovalo.

V druhé kapitole se přesunu z Evropy do Asie na Blízký východ, abych nastínil komplikovanou politickou situaci mezi tamějšími dynastiemi a jejich boj o vládu v Damašku nad celým chalífátem. Úvodem kapitoly bude popsána situace od smrti proroka islámu Muhammada, stručné informace o prvních chalífech a o převzetí moci Muáwiji, prvního Umajjovce na trůnu muslimské říše. Vláda Umajjovců již za prvního vládce přesunula centrum chalífátu do Damašku, pod jehož správu tehdy spadala krátce i Andalusie. K dispozici dále bude popis cesty Abbásovského rodu na výsluní a revoluci, kterou několik frakcí za pomoci tohoto rodu zosnovalo. Revolta poté vyústila ve vítězství Abbásovců a po této skutečnosti následovalo kruté vyvražďování příslušníků rodu předchozích vládců – Umajjovců. Zde se poprvé doberu k postavě Umajjovce Abd ar-Rahmána, přeživšího masakru členů svého rodu, a k jeho následnému nevyhnutelnému úprku na západ, který vedl napříč severní Afrikou nakonec až do Evropy.

Kapitola bude zakončena vítězným Abd ar-Rahmánovým převzetím vlády nad al-Andalusem, kde se mu podařilo stabilizovat strukturu muslimské nadvlády, jejíž statut stvrdil na mezinárodním poli tím, že tuto říši přetvořil na historicky první emirát na území Evropy.

Ve třetí kapitole se čtenář z čistě politického světa přesune k bližšímu poznání muslimských dobyvatelů. O jejich motivaci náboženské i materiální, o svaté válce – džihádu, který byl třeba vybojovat, a o kořisti, kterou mohli dobyvatelé disponovat. Tato část práce popisuje nejen jejich způsob zacházení s krajinou, již získali, ale též přístup z jejich perspektivy vůči původnímu obyvatelstvu, v čemž se odrážel pohled na křesťanství, jež považovali kvůli trinitárnímu vnímání Boha za polyteistické náboženství. Zmíním i „daň na hlavu“, jež byla uvalena na jinověrce, nevýhody ponechání si jejich náboženství, avšak i jistou svobodu vyznání, která jim byla legitimně zachována. Neopomenuty nebudou ani vztahy muslimů mezi sebou, stále se opakující konflikty mezi arabským a berberským etnikem, z důvodu upřednostňování Arabů před ostatním lidem. Dále se přesunu k objasnění politické situace v počátcích Abd ar-Rahmánovy vlády, která zpočátku na Iberském poloostrově nebyla pevně ukotvena. Popíši počáteční revolty vůči novému emírovi ze strany starších politických struktur, vedoucí k nekompromisnímu jednání vládnoucího Umajjovce vůči svým soupeřům a poté k vojenské intervenci na poloostrov ze strany Abbásovců, což byly všechno překážky, které Abd ar-Rahmán I. musel během prvních dekád své vlády zdolávat. Kapitola bude uzavřena popisem života běžného muslima v al-Andalusu, o jeho náboženských povinnostech, o zákonech, které bylo třeba dodržovat a zmíněny budou též inovace a změny, přinesené na poloostrov s novým obyvatelstvem.

Poslední, tedy čtvrtá kapitola se obrací směrem ke křesťanům a velmi okrajově i k židům, kteří tvořili většinou populaci Iberského poloostrova, a zabývá se, jakým způsobem vnímali konfrontaci s novou nadvládou muslimů. Zaměřil jsem se zde na podmínky, které byli nuceni akceptovat, pokud se jim nepodařilo utéci, či nezahynuli během válčení, ať se to týkalo jejich konverzí k islámu, či ponechání původní víry za cenu dodržování pravidel, co se týkaly daní, sociálních svobod a jistot a dalších významných faktorů. V téže kapitole jsem neopomněl ani křesťany z širšího okolí, nikoli jen z al-Andalusu, ale též z nedobytých oblastí pyrenejského poloostrova nebo francké říše, která vůči existenci muslimské říše ve své bezprostřední blízkosti nezůstávala lhostejnou. K dispozici bude popis historie Asturského království od muslimského záboru poloostrova do smrti Abd ar-Rahmána I. Nevynechány nebudou

ani informace o rozšiřování území této monarchie a důvody, proč vůči němu muslimští vládci zůstávali víceméně lhostejní. V závěru poslední kapitoly bude nastíněna situace ve Francké říši, jejíž města na určitý čas také podlehla maurským bojovníkům, než se s tím dokázali frančtí panovníci vypořádat. Zmíním slavnou bitvu u Poitiers a konfrontaci Karla Velikého s územím Iberského poloostrova během vlády Abd ar-Rahmána I., kdy se odehrála bitva u Roncesvalles, která je známá z epické písně o Rolandovi.

1. Vizigóti a Mauři v Hispánii

1.1. Vizigóti a důvody jejich konce

Vizigótské Španělsko existovalo v podobě monarchie na území Iberského poloostrova od zániku posledních fragmentů Západořímského impéria koncem pátého století od nastolení nadvlády Vizigótů nad hispánsko-římským obyvatelstvem,¹ a to až do roku 711, kdy po drtivé porážce muslimy, vedenými berberským vojevůdcem Tárikem ibn Zijádem v bitvě u Guadelete, bylo zakrátko dobyto Toledo, tehdejší správní centrum vizigótského království. Možnost organizovaného odporu vůči dobyvatelům se poté prakticky rozplynula.²

Než ovšem k tomuto záboru došlo, potýkalo se království s mnohými potížemi. Z politického hlediska většina historiků spatřuje největší potíž v otázce nástupnictví na královský trůn. Královský titul se totiž nezískával dědičně, nýbrž zvolením jednoho z členů vizigótských vznešených rodin. K tomu docházelo vždy v Toledo během speciálního rituálu prováděného šlechtou a biskupy, buď po smrti, či po sesazení vládnoucího panovníka.³

Tento systém sebou nesl celou řadu nevýhod, jelikož nově zvolený byl téměř okamžitě vystaven intrikám a nevoli z řad neúspěšných kandidátů na trůn. Ideálním příkladem je král Wamba, vládnoucí v letech 672-680, již se snažil udržet pohromadě komplikovaný stav své země, kdy musel odolávat jak vnitrostátním bojům vůči svému úřadu, tak i vůči Baskům na severu říše a Berberům, kteří se čas od času ukázali na jihu, načež byl po osmi letech své vlády násilně zbaven úřadu⁴ a prakticky i práva na svobodný život.⁵

Ve volbě krále hráli důležitou roli biskupové, a nejen v ní. Dokonce od 70. let sedmého století si toledští biskupové vymohli výsadu pomazávání nových králů, jelikož

¹ HEATHER, Peter. *Gótové*. Praha: NLN, 2002, s. 206.

² COLLINS, Roger. *Evropa raného středověku 300-1000*. Praha: Vyšehrad, 2005, s. 172.

³ FERNÁNDEZ-MORERA, Darío. *The Myth of Andalusian Paradise*. Wilmington: ISI Books, 2016, s. 36.

⁴ CHALUPA, Jiří. *Dějiny Španělska*. Praha: NLN, 2017, s. 60.

⁵ Pozn. Wamba byl nejprve unesen, poté omámen, byla mu vyholena tonsura, oblečeno mnišské roucho a zbytek svého života strávil v klášteře San Vicente u Burgosu, kde za necelou dekádu zemřel.

Toledo jakožto hlavní město říše již od šestého století v době krále Leovigilda, bylo ideálním městem pro korunovace. Povinným aktem samotného pomazávání si však katoličtí biskupové veřejně potvrdili svou legitimitu.⁶

Katolická církev se ve zdejší monarchii těšila velké moci. Především katoličtí biskupové se vyznačovali velkou autoritou, a to jak v životě duchovním, ale i politickém – o čemž svědčí například právě úloha při volbě a korunovaci panovníka. Biskupové svolávali též celonárodní koncily, kde se řešily důležité náboženské otázky a které jim pomáhaly upevňovat svou působnost.⁷ Je zřejmé, že se představitelé katolické církve během vizigótské epochy španělských dějin těšili velkého sebevědomí, kterého evidentně nabyli na základě velké moci církve a též i vzdělání, jímž někteří zdejší duchovní disponovali.⁸

Přes všechny výsady, jimiž církev v těchto časech oplývala, musela stále řešit potíže s pro ni heretickými tendencemi, a to především s ariánstvím. Z dějin vizigótské monarchie je zaznamenána řada nejrůznějších případů o konverze králů z ariánství ke katolictví, či marná snaha ariánského panovníka naklonit si příslušníky katolického vyznání.⁹ Prakticky by se dalo říci, že finální řešení v otázkách křesťanské víry přinesl až muslimský zábor, během kterého křesťanství muselo více řešit otázky celkového přežití své víry více než vlastní schisma.

Počátek nadvlády muslimů a konec vlády Vizigótů se pojí s dobou vlády posledního vizigótského krále Rodericha, který byl zvolen do úřadu roku 710 po smrti svého předchůdce Witizy.¹⁰ Roderichova vláda však neměla dlouhého trvání. Vládl od své korunovace roku 710 až do roku 711 do své smrti, kdy byl zabit v bitvě u Guadalete proti Maurům¹¹, kteří po smrti krále rozprášili zbytky vizigótské monarchie a následně během jediné dekády ovládli bezmála celý Pyrenejský poloostrov, na němž utvořili stát

⁶ COLLINS, Roger. *Evropa raného středověku*, s. 167.

⁷ RICHÉ, Pierre. Von Gregor dem Großen bis Pippin dem Jüngeren. In DAGRON, Gilbert – RICHÉ, Pierre – VAUCHEZ, André. *Die Geschichte des Christentums: Bischöfe, Mönche und Kaiser (642-1054)*. Freiburg in Breisgau: Herder, 1994, s. 636

⁸ Pozn. Toto tvrzení můžeme demonstrovat například na dochované vyostřené polemice skrze korespondenci mezi toledským biskupem Juliánem a papežem Benediktem II., kteří se neshodli v otázce monotheismu.

⁹ COLLINS, Roger. *Evropa raného středověku*, s. 165-166.

¹⁰ CHALUPA, Jiří. *Dějiny Španělska*, s. 60.

¹¹ Pozn. Maur je označení pro muslimy ze severní Afriky převážně arabského a berberského původu.

podléhající Umajjovskému chálífátu se sídlem v Damašku a nazvali jej al-Andalus.¹² Ten poté v různých podobách přežil až do úplného vítězství španělské *rekonkvisty* v roce 1492¹³.

Vizigótské království tak po přibližně třech staletích přestalo existovat. Nahradila jej nová epocha, jež v Evropě do té doby neměla obdoby, a ačkoli netrvala věčně, obnovit vizigótské království se už nikdy znovu nepodařilo.

1.2. Dobyť Iberského poloostrova

Pouhý rok po korunovaci vytáhl vizigótský král Roderich s vojskem po vzoru svých předchůdců na sever do Pyrenejí, aby se opět pokusil vyřešit otázku vzdorovitých Basků. Naneštěstí pro něj, se ale v dubnu 711, v jeho nepřítomnosti na jihu království, u Herkulových sloupů vylodil s armádou berberský vojevůdce Tárík ibn Zijád,¹⁴ loajální Músovi ibn Nusajrovi, tehdejšímu arabskému správci severní Afriky. Jelikož vylodění Maurů na jižních březích vizigótského panství nebylo ničím neobvyklým, zpočátku mu pravděpodobně nebyla věnována příliš velká pozornost. Do roku 711 nebyla totiž přítomnost Berberů na Iberském poloostrově vnímána jako bezprostřední ohrožení říše. Obvykle byli buď snadno poraženi nebo odtáhli sami s utrženou kořistí.

Tárík k nemilému překvapení Vizigótů tentokrát ale konal odlišně, než jak tomu bylo doposud běžné u nájezdníků ze severní Afriky. Po vylodění vyrazil s vojskem od skály k pevnině a obsadil rozsáhlou kruhovitou oblast okolo města Algeciras.¹⁵

Krom vyhrazeného strategického území, odkud později vyrazili více na sever, kde se měla odehrát strhující bitva, jež rozhodla o osudu dosavadního království, rozhodli se Maurové pro využití další aspekt pro boj s křesťany. Byl to strach, jež v nich měl být rozdmýchán na základě neznalosti muslimské víry. Několika přeživším křesťanům prvních zásadních bojů na poloostrově poskytlí nevídanou podívanou. Bojovníci islámu naporcovali několik mrtvol křesťanských obyvatel a před zraky vyděšených vězňů je

¹² CHALUPA, Jiří. *Dějiny Španělska*, s. 70.

¹³ FERNÁNDEZ-MORERA, Darío. *The Myth of Andalusian Paradise*, s. 54.

¹⁴ Pozn. Toto místo dnes nese jeho jméno Táríkova Hora – جبل طارق – Džabal Tárík – Gibraltar

¹⁵ WHEATCROFT, Andrew. *Nevěřící: střety křesťanstva s islámem v letech 638-2002*. Praha: BB/art, 2006, s. 94-95.

uvařili, aby v nich vzbudili zdání, že se jedná o kanibaly, což mohla být vskutku děsivá domněnka. Následně vězně propustili, aby uprchli zpět ke svému lidu a aby tak mezi ním rozdmýchali hrůzu z vetřelců se kterými se měli brzy utkat v bitvě.¹⁶

To všechno byly podněty přispívající k tomu, že si Vizigóti uvědomili skutečnost, že se muslimští návštěvníci hodlají zdržet. Roderich se tedy rychle stáhl ze severu a snažil se sešikovat armádu proti novému potenciálnímu nebezpečí, v čemž mu nebylo z důvodů rozličných rozepří mezi šlechtou zcela vyhověno. Přesto vytáhl s maximální možnou silou proti Táríkovi do krvavé bitvy, jež vešla do dějin jako bitva u Guadalete.

Ačkoli se jedná o naprosto zásadní bitvu v dějinách Španělska, dodnes není přesná lokalita známa.¹⁷ Primární pramen, latinsky psaná *Chronica Mozarabica 754*, psaná druhou generací křesťanských obyvatel al-Andalusu místo nazývá bitvy „Transductine Promontories“,¹⁸ což nám napovídá, že se bitva odehrála logicky kdesi na jihu poblíž Gibraltarů v podhůří či na úpatí jakýchsi hor Transductine.¹⁹

Slavná bitva tedy vypukla v červenci 711. Na jedné straně stáli Maurové, invazní vojsko tvořené především Berbery, ale i Arabové z různých částí Umajjovského impéria pod vedením Táríka ibn Zijáda. Na straně druhé spočívali obránci, hispánští vizigótské obyvatelé západoevropského poloostrova vedeni králem Roderichem.

A ačkoli obránci disponovali početnější převahou v podobě několika desítek tisíc mužů, byli drtivě poraženi silami islámu o počtu přibližně sedmi tisíc bojovníků. Král Roderich prohrál, v bitvě tragicky zahynul a s ním zanedlouho i celá monarchie.²⁰

Zdá se opravdu, že maurští dobyvatelé velmi dobře znali dynastické problémy, se kterými se vizigótská šlechta potýkala a s nimi i celá říše. Využili jich, vojenské nepřipravenosti a možná i pomoci zrádců vizigótské královské koruny.²¹

¹⁶ FERNÁNDEZ-MORERA, Darío. *The Myth of Andalusian Paradise*, s. 37.

¹⁷ CHALUPA, Jiří. *Dějiny Španělska*, s.61-70.

¹⁸ WOLF, Kenneth Baxter. Account of Muslim Conquest (711): Chronicle of 754. In CONSTABLE, Olivia Remie. *Medieval Iberia: Reading from Christian, Muslim and Jewish Sources*. Philadelphia: Pennsylvania University Press, 2012, s. 34.

¹⁹ Pozn. Z mapy lze snadno vyčíst, že i právě řeka Guadalete leží mezi hornatou oblastí, jež je dnes součástí národního parku Los Alcornocales, a Gibraltar, což lokalizaci bitvy u řeky Guadalete dodává důvěryhodnost.

²⁰ CHALUPA, Jiří. *Dějiny Španělska*, s. 61.

²¹ FERNÁNDEZ-MORERA, Darío. *The Myth of Andalusian Paradise*, s. 21.

Existují spekulace o zradě witizovců, kteří neuznávali Roderichovo zvolení po smrti Witize a opustili bojové pole z jeho řad v průběhu bitvy, čím fatálně přispěli k porážce Vizigótů.²² Některé zdroje dokonce hovoří konkrétně o Aquilovi, synu Witizy, který se rozhodl po zvolení Rodericha králem obrátit se na pomoc do severní Afriky.²³ *Chronica Mozarabica 754* pro změnu popisuje Roderichovo uchvácení trůnu na podnět senátu, což vyvolalo silnou vlnu nevole, která se právě nejvíce projevila po roce Roderichovy vlády v bitvě proti muslimskému vojsku, kdy jeho rivalové a odpůrci utekli z bojiště. O stoupcích zesnulého Witize však ani zmínka.²⁴ Stejně tak Collins možnost jejich zrady komentuje jako nedostatečně podložený fakt jakýmkoli kvalitním soudobým pramenem.²⁵

Ať stoupci zesnulého Witize napomohli království Vizigótů k záhubě, či ne, je však jisté, že natolik politicky, kulturně, etnicky a nábožensky rozmanitý a komplikovaný stát, jakým bylo toto západoevropské království muselo být nesmírně těžké udržet fungující pohromadě. Jeho intrikami a vnitřními tlaky protkaná struktura nepochybně přispěla velkým dílem k jeho definitivnímu zániku.

1.3. Expanze islámu a vznik al-Andalusu

Po bitvě nastal zásadní zlom. Říše se ocitla bez krále a zmítala se v neustávajícím zmatku, neschopna se z těžké rány vzpamatovat. Maurové situace využili a rozhodně neotáleli. Tárik zanedlouho vyslal zlomek svého vojska vedený Mugíthem ar-Rúmím dobýt Córdoba. Ti zřejmě v cíli narazili jen na velmi chabou obranu. Skrze porušené zdívo opevnění hrstka bojovníků infiltrovala město a ostatním otevřela brány. Córdoba tak pod lstí hrstky vojáků padla hned druhý den časně z rána.²⁶

Expanze islámu se šířila krajem neuvěřitelnou rychlostí. Bylo obsazováno jedno město za druhým. Granada a Malaga se vzdaly bez boje. Již stávajícímu množství

²² CHALUPA, Jiří. *Dějiny Španělska*, s. 61-62.

²³ RICHE, Pierre. Von Gregor dem Großen bis Pippin dem Jüngeren. In DAGRON, Gilbert – RICHE, Pierre – VAUCHEZ, André. *Die Geschichte des Christentums: Bischöfe, Mönche und Kaiser (642-1054)*. Freiburg in Breisgau: Herder, 1994, s. 636.

²⁴ WOLF, Kenneth Baxter. *Account of Muslim Conquest (711)*, s. 34.

²⁵ COLLINS, Roger. *Evropa raného středověku 300-1000*, s. 171.

²⁶ WHEATCROFT, Andrew. *Nevěřící: střety křesťanstva s islámem v letech 638-2002*, s. 95.

vojenských sil se v postupu dařilo. Brzy se však jejich řady o mnoho rozrostly. Přímý nadřízený Táríka, Músa ibn Nusajr připlul z Afriky se zhruba dvacetitisícovým vojskem, se kterým se jal dobývat další města. Poměrně rychle se zmocnil Sevilly, ale vzápětí narazil i na jeden z posledních velkých vzdorů původních obyvatel. V Méridě se opevnili zbývající přívrženci koruny a dokázali Maurům vzdorovat celých šestnáct měsíců. Músa během tohoto období však pouze nestagnoval před hradbami a podařilo se mu podmanit si další sídla, například Murcii. Největší cíl však byl stále před nimi. Zásadní cíl bylo Toledo, hlavní město vizigótské monarchie. Rok jeho dobytí není jednoznačně určen. Hovoří se buď o roce 711 či 712. Důležité však je, že po jeho pádu do rukou muslimů se definitivně roztříštily všechny naděje na záchranu království, které na území dnešního Španělska existovalo více než tři sta let.²⁷

Músův vojenský postup se vyznačoval jasným systémem, který fungoval krom ozbrojených vpádů i na principu diplomatických dohod s původním obyvatelstvem. Jinak by tomu v případě Maurů pravděpodobně ani nešlo, aby byli schopni zajistit úspěch svých tažení. V tak hustě osídlené oblasti, jakou byl Iberský poloostrov v 8. století nebylo snadné s necelými třemi desítkami tisíc si podmanit mnohonásobně větší množství obyvatel a nadvládu si následně i udržet. Bylo zapotřebí využít vícero lidských zdrojů, než kterým Músa disponoval, čemuž nakonec hojně napomohlo židovské obyvatelstvo. Vizigótská krutá protižidovská politika nebyla nikterak příznivá, a tudíž není divu, že se židé nezdráhali spolupracovat s muslimy, kteří jim nabízeli větší náboženskou svobodu než jejich předchůdci. Po dobytí důležitých měst tak jejich vedení často svěřili na dobu určitou právě místní židovské komunitě.²⁸

Způsob, jakým dobyvatelé rozšiřovali nadvládu po poloostrově byl důmyslný i v jiných aspektech. Upevnění své moci prezentovali poměrně stravitelnou formou pro majoritní část původního obyvatelstva. Nabízeli totiž celou řadu „mírových“ dohod, které zaručovali místní šlechtě jistou autonomii, kdy si budou moci ponechat půdu, služebníky a náboženství, pokud uznají svrchovanost nových pánů a budou přispívat

²⁷ CHALUPA, Jiří. *Dějiny Španělska*, s. 61-70.

²⁸ FERNÁNDEZ-MORERA, Darío. *The Myth of Andalusian Paradise*, s. 37-38.

daní do jejich pokladny. Jako exemplární příklad těchto dohod bývá obvykle zmiňován vizigótský pán Theodomir.

Tyto dohody se netýkaly pouze šlechty, ale *defacto* všech křesťanů a židů. Pokud uznali nové pány, byla jim ponechána možnost svobody vyznání, ale byli nuceni platit zvláštní daň – džizju.²⁹ O životních podmínkách jinověrců v al-Andalusu se ale více zmíním v posledních dvou kapitolách.

Ačkoli se zdá dobývání křesťanského území muslimy, kteří ponechávali místním majetky a volbu vyznání pod podmínkou uznání jejich vlády občas až idylicky atraktivní, lze v dochované literatuře narazit i na notnou dávku skepse. Je třeba zadívat se do primární literatury, která by měla toto svědectví popsat co nejpříhodněji. *Chronica Mozarabica 754* líčí postup Músy a jeho vojsk naprosto katastroficky. Popisuje, jak ničí nádherná města, vypaluje obydlí, nechává ukřižovat řadu velmožů, masakruje mládež a batolata a šíří skrze oblasti zlo a nabízí zrádný mír. Konkrétně jsou vyjmenovány příklady měst Toleda a Zaragozy, dobyté nebývalou krutostí až roku 714.³⁰

Vznikla tak nová mocná říše, která potřebovala nové jméno. Tak na místě starého vizigótského království vznikl nový al-Andalus.

Ačkoli byl Músa prakticky guvernérem nově dobytého území, roku 714 byl spolu s Tárikem odvolán do Damašku, což se považuje za konec jejich zářné kariéry. Oba později umírají již mimo politický střed.³¹

Správcem Iberského poloostrova se po Músovi stal na dva roky jeho syn Abd al-Azíz ibn Músa. Svou legitimitu nad mozaraby potvrdil symbolicky sňatkem s vdovou po Roderichovi. Po dvou letech vlády byl však během vykonávání pravidelné modlitby zavražděn v mihrábu mešity svými odpůrci z vlastních řad a jeho hlava byla poslána chalífovi do Damašku. Zřejmě si po sňatku s křesťankou osvojil i cosi z její víry, což nebylo vřele přijato jeho soukmenovci.³²

²⁹ CHALUPA, Jiří. *Dějiny Španělska*, s. 74.

³⁰ WOLF, Kenneth Baxter. Account of Muslim Conquest (711): Chronicle of 754. In CONSTABLE, Olivia Remie. *Medieval Iberia: Reading from Christian, Muslim and Jewish Sources*. Philadelphia: Pennsylvania University Press, 2012, s. 34.

³¹ CHALUPA, Jiří. *Dějiny Španělska*, s. 71.

³² FERNÁNDEZ-MORERA, Darío. *The Myth of Andalusian Paradise*, s. 33.

Muslimská rozpínavost se v západní Evropě však navzdory vnitropolitickým třenicím nezastavila. Postupovali dále na sever, především na jihovýchod, dokonce překročili Pyreneje a ve svých výbojích pokračovali na území dnešní Francie. Týkalo se to Narbonne, Carcassone, Nimes, Bordeaux a finální přítrž byla učiněna Franky až roku 732 u Poitiers (někdy zmiňováno Tours), kdy francké vojsko pod vedením Karla Martela dokázalo zvítězit v první důležité bitvě křesťanské Evropy vůči rozpínavému islámu.³³

Islámská říše ve třicátých letech osmého století tedy ovládala většinové území původního vizigótského království, avšak nikdy nepohltila jeho celek, sever si převážně ponechával nezávislost, ačkoli skrze jeho východní oblasti opakovaně proudila Maurská vojska. al-Andalus bylo jméno, které dobyvatelé přiřkli celému poloostrovu, ovšem pomyslným dělicím pruhem mezi muslimským jihem a křesťanským severem se staly řeky Ebro a Duero.³⁴

Z křesťanských obyvatel, kteří se odmítli podříditi nové vládě, a měli zájem ponechat si svůj život, uprchli někteří právě na svobodný sever do Pyrenejí, nejčastěji na severozápad do hor, kde vzniklo nové maličké Asturské království, kterému Maurové z al-Andalusu věnovali dlouhodobě méně pozornosti, než by bylo z jejich strany rozumné. Království se totiž stalo zárodkem čehosi mnohem většího, než bylo samo – rekonkvisty, která o mnoho staletí později definitivně rozprášila muslimskou nadvládu a ta až doposud nikdy nebyla obnovena.³⁵

Al-Andalus se tedy ustálil jako pevná říše na Iberském poloostrově, jež podléhala Umajjovskému chalífátu s centrem v Damašku. Ovšem vztahy napříč Středozezemím mořem bylo velmi těžké udržovat. Ve vedení státu se vystřídala od založení do roku 756 plejáda guvernérů, jejichž období vlády nemělo nikdy delšího trvání než pouhých pár let, což bylo zřejmě podmíněno různými vnitropolitickými aspekty v mladém rozvíjejícím se státu. Roku 756 se ale vše změnilo. Na trůn v al-Andalusu usedl nový panovník Abd ar-Rahmán I.³⁶

³³ CHALUPA, Jiří. *Dějiny Španělska*, s. 72.

³⁴ WHEATCROFT, Andrew. *Nevěřící: střety křesťanstva s islámem v letech 638-2002*. s. 99.

³⁵ COLLINS, Roger. *Evropa raného středověku 300-1000*, s. 305.

³⁶ Tamtéž s. 302.

2. Od Damašku ke Córdobě

2.1. Od smrti Muhammada k pádu Umajjovské dynastie

2.1.1. Události mezi prorokovou smrtí a nástupem prvního Umajjovce

Roku 632 našeho letopočtu po smrti Muhammada, proroka islámu, se muslimská společnost vyznačovala řadou rozkolů ve vedení náboženské obce, což zahrnovalo i správu oblastí, kde se islám stal hlavním náboženstvím. Existovala skupinka frakcí prorokových stoupenců, jimž náleželo právo jmenovat chalífu, novou náboženskou autoritu, která muslimy povede po Muhammadovi. Ačkoli některé zdroje tvrdí, že ještě před svou smrtí Muhammad označil svého bratrance a zetě Alího za právoplatného nástupce, byl zvolen novým chalífou během Alího nepřítomnosti Abú Bakr, po mnoho let velký stoupenec proroka a tchán. Abú Bakr vládl do roku 634, následně byl vystřídán Umarem ibn al-Chattábem, který vešel do dějin především jako veliký dobyvatel, jelikož Dár al-islám rozšířil o mnohá další území. Roku 644 byl však zavražděn. Jeho nástupcem se stal Uthmán ibn Affán, jehož vláda trvala do roku 656, kdy byl zavražděn během vzpoury v Medíně. Čtvrtým chalífou se stal za nesnadných podmínek již zmíněný prorokův bratranec a zeť Alí ibn Abí Tálib, vládnoucí do roku 661. Byl však zavražděn svými odpůrci během vyjednávání v Kúfě s Muáwijou, příbuzným Alího předchůdce – Uthmánem. Muáwíja totiž vznášel svůj nárok byti chalífou. Snaha Alího vyřešit spor diplomaticky a přistoupit se svým politickým protějškem ke kompromisu však přinášela silnou kritiku ze strany nepřátel, ale též z vlastních řad. Mnozí přívrženci se od Alího z tohoto důvodu začali distancovat, a naopak se stali i jeho velkými kritiky, z nichž možná někteří právě stáli za jeho vraždou.

Muáwíja se tak po Alího smrti stal jediným vážným zájemcem o vládu nad chalífátem a zanedlouho opravdu úřad získal.

Nástup k moci Muáwiji ibn Abí Sufjána roku 661 se považuje za konec etapy prvních chalífů, kteří jsou dodnes většinou muslimů považováni za nedotknutelnou autoritu. Muáwíja do této skupiny již nepatří, ale je třeba jej historicky považovat za velmi důležitou postavu. Jeho vláda přinesla řadu změn. Úřad chalífy se stal dědičným –

i když formálně byl nadále volen, pouze však v zájmu Mu'áwijova rodu – Umajjovců. On a jeho příbuzní svůj původ odvozovali od předka Umajja. Dalším velikým krokem Muáwijji byl přesun správního centra chalífátu do Damašku, který oproti arabskému poloostrovu poskytoval úrodnější půdu, a především strategičtější polohu pro stále rozšiřující se muslimské impérium.³⁷

2.1.2. Pád Umajjovců a jeho důvody

Vláda Umajjovců se potýkala s celou řadou potíží pramenících z mnoha faktorů. Kontrolování neustále expandující říše, zavádění nové kultury v místech, kde bylo zvyklostí žít odlišným způsobem života ještě před příchodem islámu, též různé etnické, kmenové a náboženské rozkoly a podobně.

Zanedlouho po převzetí moci získali Umajjovci své první odpůrce. Byl jim vyčítán příliš světský přístup ve vládních rozhodnutích a nedostatek duchovní horlivosti. Jejich kritici jim často dávali za příklad předchozí chalífy, jimž údajně šlo více o dobro náboženské obce než o vlastní mocenské a materiální obohacení. Příliš jim neprospěl ani fakt, že během vlády nad rozlehlým chalífátem se střetávali s velkou škálou potíží z hlediska kulturní rozmanitosti obyvatel ohromné říše, což je nutilo uzavírat na politickém poli mnoho kompromisů, na jejichž základě si vysloužili opět další opovržení z konzervativnějších kruhů. V říši se postupně měnil styl života, začaly se přejímat různé zvyklosti z perských nebo byzantských oblastí. Týkalo se to tradic, vystupování panovníka či dokonce v organizaci vojska, které nyní začalo fungovat na žoldnéřském systému, místo původního pojetí verbované arabské armády. Lidé z měst na vysokých politických pozicích často nedokázali porozumět životu založenému na kmenové soudržnosti a totéž se dělo v opačném případě. Vznikala tak celá řada revolt, mnoho měst neprojevovalo vůči chalífovi a jeho úředníkům velkou loajalitu, což vedlo Umajjovce k volbě silných místodržících, kteří svou moc upevňovali často velmi přísnou cestou.

Ačkoli Umajjovci přispěli i pozitivně k rozvoji arabsko-muslimské komunity takovými progresivními kroky, kterými bylo zavedení arabštiny jako úředního jazyka,

³⁷ HOURANI, Albert. *Dějiny arabského světa: Od 7. století po současnost*. Praha: NLN, 2010, s. 30-34.

ražba mincí a stavby mešit, své odpůrce nedokázali získat na svou stranu, ba dokonce naopak. V chalífátu žila početná skupina Íránců, postupně se asimilující s arabskou komunitou, zatímco mnozí Arabové přestávali žít aktivně bojovným způsobem života a tíhli spíše směrem k poklidnějšímu usazení se ve vsích a městech. Naopak obyvatelé íránského původu se toužili těšit ze stejných výhod, jimiž disponovalo arabské etnikum a díky své snaživosti postupně získávali stále lepší postavení ve správě říše. A právě v místech, kde k těmto skutečnostem docházelo, se začala rodit ten nejsilnější protiproud vůči Umajjovcům.³⁸

Nejvýznamnější rozepře ohledně chalífovy vlády, nástupnického práva a správy náboženské obce rozdmýchaly dvě důležité hnutí. Prvním byli cháridžovci, jejichž řady byly tvořeny muslimy, kteří se odtrhli od Alího a zastávali myšlenku o rovnosti muslimů před Bohem. Odmítali jakoukoli rodovou nadřazenost v oblasti náboženství a případnou přednost před muslimy uznávali jen na základě větší zbožnosti. Odklonili se od Alího právě v době, kdy se s Muáwíjou pokoušel dospět ke kompromisu, čímž sešel ze správné cesty, jelikož tímto krokem sám zpochybnil své právo nosit titul chalífy.

Druhý směr byl tvořen zastánci názoru, že právoplatný nástupce náboženské obce, a tím i celého chalífátu může být pouze ten, jehož původ lze odvodit od Prorokovy rodiny. Tudíž měl podle jejich interpretace svaté právo na vládu právě Alí a jeho potomci.³⁹ Prorokův bratranec ale bohužel přišel o život⁴⁰, čímž nástupnické právo přecházelo na jeho syna Husajna, ale ten roku 680 padl v íráckém Kerbelá v bitvě.

Navzdory odlišným postojům se opozice dokázala sjednotit vůči společnému nepříteli, jež ztělesňovala dynastie Umajjovců a nejvíce svých přívrženců získala právě ve východních částech říše, kde se jejich stoupenci stávali právě obyvatelé íránského původu či na východě usedlí Arabové. Proti vládě Umajjovců tak vznikla v Kúfě sjednocená organizace, která pod černou vlajkou rozpoutala proti stávající dynastii povstání ve jménu prorokovy rodiny. Noví zájemci o vládu nad chalífátem v čele kúfské

³⁸ HOURANI, Albert. *Dějiny arabského světa: Od 7. století po současnost*. s. 34-38.

³⁹ Pozn. Zastánci tohoto názoru se proto nazývají „Strana Alího“, či „ší'at Alí“, tedy „ší'ité“

⁴⁰ VERNET, Juan. *Arabské Španělsko a evropská vzdělanost*. Brno: L.Marek, 2007, s. 9.

organizace se odvolávali na svůj původ od Muhammadova příbuzného Abbáse. Vešli tedy do dějin známí jako Abbásovcí.

Posledním chalífou z dynastie Umajjovců byl Marwán II, který během povstání unikl až do Egypta, kde nakonec padl v boji. Utichla tak série bitev trvajících od roku 749 do roku 750, během nichž byl postupně vyvražděn umajjovský rod.

Novým chalífou se stal Abú'l-Abbás, první zástupce dynastie rodu Abbásovců na trůnu, který si tato dynastie udržela po několik staletí.⁴¹

2.2. Pád a vzestup umajjovského rodu

Krvavá likvidace rodu Umajjovců zdárně vyhlazovala jednoho člena po druhém. Dokonce se téměř podařilo vyvraždit všechny jeho příslušníky. V jednom konkrétním případě se to ale nepodařilo. Jeden významný člen dynastie totiž dokázal přese všechno přežít.

Abd ar-Rahmán⁴² ibn Muáwija ibn Hišám, se narodil rok před velkou bitvou u Poitiers, a mu bylo právě devatenáct let, když se Abbásovcí dostali k moci. Byl původem vnuk umajjovského chalífy Hišáma I a synem Muáwiji, který zemřel během jeho dětství. Jeho matka byla berberská konkubína jménem Ráha, pocházející z kmene Nafza. Rahmán během státního převratu pobýval v umajjovském sídelním komplexu v Rustafě, ležícím severovýchodně od Damašku a též nedaleko legendární Palmyry, kam jej přišli zavraždit stoupcí Abbásovců, dokončující drastickou čistku rodu Umajjovců.

K nelibosti chalífova dvora se mu však podařilo z rodového paláce před vrahy uprchnout společně se svým mladším bratrem Jahjou, věrným služebníkem Badrem a několika dalšími. Díky plánu přeplavat nedalekou řeku se podařilo útočníky zanechat za sebou. Mladší Jahja byl zanedlouho poblíž řeky dostižen a zabit. Přeživší vnuk chalífy Hišáma poté spolu s věrným Badrem zvolili taktiku skrývání se. Nějakou dobu zřejmě pobýval v utajení v Palestině, díky několika věrným stoupcům původní dynastie, odkud se vydal do Egypta a tam započala jeho pět let trvající cesta napříč

⁴¹ HOURANI, Albert. *Dějiny arabského světa: Od 7. století po současnost*. s. 39-40.

⁴² Pozn. Abd ar-Rahmán znamená v překladu z arabštiny „Služebník milosrdného (Boha).“

severní Afrikou až do Maghrebu,⁴³ kde se dokázal ukrýt díky navázání kontaktu s kmenem Nafza, jež jej vzal pod svou ochranu díky princově berberské krvi z matčiny strany. Na určitou dobu se tak usídlil v pobřežní vesnici jménem Nakur, odkud spřádal další plány pro svou budoucnost, ačkoli mu nenapomáhalo, že byl pravděpodobně nejhledanějším mužem v celém chalífátu. Je zřejmé, že se během tohoto pobytu zabýval svými politickými možnostmi od Maghrebu směrem na sever, několik kilometrů přes mořskou úžinu, kde se rozprostíral čtyři dekády zpět dobytý al-Andalus.

Roku 755 se Abd ar-Rahmán rozhodl o přeplavení mořského pruhu a než tak učinil, vyslal přes povodí nejprve svého služebníka Badra, aby před tehdejším správcem Iberského poloostrova vznesl Umajjovcův nárok na andaluský trůn. Júsufovi Ibn Abd ar-Rahmán al-Fihrí,⁴⁴ veterán maurských bojů z Narbonne, vládl al-Andalusu s podporou chalífátu přibližně osm let, což bylo v porovnání s jeho předchůdci úctyhodná doba. Badra však odmítl, ačkoli si dobře uvědomoval, jak významnému protivníku čelí. Zřejmě si byl jistý svými zkušenostmi a prohru neočekával. Služebník Hišámovy vnuka však nepočítal na tomto území svou návštěvou jen jej, ale zavítal též za odpůrci jeho vlády, kde se mu dostalo mnohem vlídnějších odpovědí. V Almuñécaru si na svou stranu získal tamní komunitu Jemenců, kteří po Abd ar-Rahmánově vyloďení v srpnu 755 doplnili jeho přibližně tisícové berberské vojsko. Na jaře 756 už dobyvatel disponoval podporou většiny obyvatel provincie Jaén a Júsufovi nezbývalo než jej začít vnímat jako reálnou hrozbu. Nabídl mu tedy velkorysou nabídku – vlivnou pozici a bohatství v Córdobě a k tomu ruku své dcery. Abd ar-Rahmán ale odmítl.

Umajjovský princ se svým vojskem atakoval překvapivým útokem Júsufovy síly, jež byly vůči němu ve vojenské přesile a donutil správce poloostrova se svým vojskem k protiútokem podél břehů řeky Guadalquivir. Zkušený vojevůdce Júsufovi shledal bitvu jako prohranou a zahájil ústup se zbytky demoralizované armády zpět do Córdoby. O dva měsíce později vešel Abd ar-Rahmán do města a přijal Júsufovu poníženou kapitulaci. Zanedlouho poté se prohlásil v Páteční mešitě emírem al-Andalusu. Dynastie

⁴³ Pozn. Maghreb – oblast zahrnující Maroko, Alžírsko a Tunisko.

⁴⁴ Pozn. Al-Fihrí před získáním správy al-Andalusu byl vysloužilý dobyvatel z dob maurských vpádů na území francké říše

Umajjovců, téměř vyvražděna ve vlastní domovině v Sýrii díky tomuto velkému vítězství byla nyní schopna opět přežít několik dalších staletí.⁴⁵

2.3. Vláda prvního emíra al-Andalusu

Při budování svého státu Abd ar-Rahmán I. stále narážel na nejrůznější překážky. Ať už to byly vnitřní konspirace, které obvykle řešil popravami i z řad rodinných kruhů.⁴⁶ Trvalo mu přibližně dvacet let, než se mu podařilo stabilizovat svou vládu, následkem čehož se začal zabývat teritoriálními záležitostmi. Nejprve se vypořádal s opozicí svého předchůdce al-Fihrího, což se podařilo teprve roku 759. Další potíže nastaly s abbásovským chalífou al-Mansúrem, jemuž se podařilo na území Portugalska pomocí svého zvěda zmobilizovat armádu, která dobyla Sevillu a snažila se dále rozpínat po novém emirátu, ale Abd ar-Rahmán I. dokázal i tuto vzpouru potlačit.⁴⁷ Poté co byly tyto hrozby ze strany muslimských povstaleckých frakcí zažehnány, emír svou moc začal šířit i vůči svobodným křesťanům na severu v údolí Ebra, ovšem oblastem dále na západě Pyrenejí nevěnoval příliš velkou energii, díky čemuž se tam víceméně poklidně dokázalo rozvíjet již déle existující Asturské království.⁴⁸

Větším oponentem emirátu byl mnohem mocnější a významnější stát než malé království na severovýchodě od al-Andalusu, byla to proslulá Francká říše, touto dobou blížící se ke své největší slávě. Bylo to období vlády Karla Velikého. Frankové nejprve vytáhli ve výpravě proti Maurům do Pamplony, město vyplenili, následně neúspěšně oblehli Zaragozu, ale nakonec začali stahovat zpět na své území, po čemž následovala slavná bitva v průsmyku Roncesvalles, která je mimo jiné zmíněna ve slavné středověké Písni o Rolandovi. Bitva skončila porážkou křesťanů a Karlovým stažením zpět do Francké říše. Další významné střety těchto sousedících států se ale prakticky do konce vlády Abd ar-Rahmána I. neopakovaly.⁴⁹

⁴⁵ LEWIS, David Levering. *God's Crucible: Islam and the Making of Europe, 570-1215*. New York: W. W. Norton & Company, 2008, s. 195-198.

⁴⁶ FERNÁNDEZ-MORERA, Darío. *The Myth of Andalusian Paradise*, s. 125.

⁴⁷ LEWIS, David Levering. *God's Crucible: Islam and the Making of Europe, 570-1215*. s. 199-201.

⁴⁸ COLLINS, Roger. *Evropa raného středověku 300-1000*, s. 308.

⁴⁹ EWIG, Eugen. Das Zeitalter Karls des Großen (768-814). In KEMPF, Friedrich – BECK, Hans Georg – EWIG, Eugen. *Handbuch der Kirchengeschichte: Die mittelalterliche Kirche*. Freiburg in Breisgau: Herder, 1966, s. 77-79.

Během více než třiceti let své vlády dokázal Abd ar-Rahmán I. učinit v Córdobském emirátu mnoho. Po svých vítězstvích nad abbásovskými povstalci se rozhodl roku 773 vyhlásit svou říši politicky nezávislou nad Bagdádem, kam mezitím al-Mansúr přesídlil hlavní město chalífátu z Damašku. Emír též začal razit mince, což na iberském poloostrově během maurské nadvlády nebyla novinka, ale nyní z nich odstranil zmínky o chalífátu a kovová platidla tak územně zmiňovala pouze jméno al-Andalus. Ačkoli se tedy podařilo politicky oddělit od Bagdádu, nábožensky a kulturně to však ještě nebylo možné. Navíc Rahmán měl jisté sklony připodobnit si svou říši té východní muslimské, což se dá například dokázat na skutečnosti, že nechal ve Španělsku⁵⁰ vysadit první palmy.⁵¹ Největším jeho kulturním přínosem pro al-Andalus však byla budovatelská činnost. Vznikly mnohé důležité administrativní stavby, paláce, ale především byla zahájena stavba Velké mešity, která vešla do dějin jako jeden z nejimpozantnějších svatostánek své doby. Jako ideální místo pro novou stavbu si vybral zastavěnou parcelu, na níž se tyčil starobylý kostel sv. Vincenta. Kostel byl tedy stržen a stavba na mešitě započala roku 785. S velkým úsilím stavebníků sakrální stavba vznikala až do konce emírova života. Ovšem Abd ar-Rahmán I. se jejího dokončení nedožil. Zemřel ve věku padesáti osmi let v říjnu roku 788, dva roky poté, co se abbásovským chalífou stal Harún ar-Rašíd. Stavbu mešity po něm převzal jeho syn Hišám a dokončil ji tři roky po otcově smrti. Stavba a jí přilehlý minaret stojí dodnes a dokládá unikátní symbiózu islámského a křesťanského umění.⁵² Dnes se však nejedná o mešitu, ale katolickou katedrálu.

Hišám po otci nepřevzal pouze dohled nad stavbou Velké mešity. Stal se především dalším emírem al-Andalusu, jakožto Hišám I. Odkaz Abd ar-Rahmána I. tak pokračoval s ním.⁵³

⁵⁰ Pozn. Název Španělsko je termín používaný vhodně především až od roku 1492, po vítězství Ferdinanda a Isabely Kastilské. V tomto případě to však bylo adekvátní.

⁵¹ CHALUPA, Jiří. *Dějiny Španělska*, s. 78-79.

⁵² HERTLOVÁ, Zuzana. *Velká mešita v Córdobě*. Plzeň, 2013. Bakalářská práce (Bc.). Západočeská univerzita. Fakulta filozofická. Katedra blízkovýchodních studií, s. 8-10.

⁵³ LEWIS, David Levering. *God's Crucible: Islam and the Making of Europe, 570-1215*. s. 272-280.

3. Život v Andalusii očima muslimů

3.1. Důvody vpádu na poloostrov

O důvodech nájezdu muslimského vojska na Iberský poloostrov za účelem jeho dobytí panuje mezi historiky řada názorů. Velmi podrobně se tomuto tématu věnuje americký doktor španělského původu Darío Fernández-Morera, který se zabýval motivací nájezdníků, a po analýze primárních křesťanských a muslimských pramenů po doplnění archeologického výzkumu, shrnul vše takto: „Ačkoli chtíč po kořisti a otrocích byl nepochybně součástí motivace muslimských vojsk, základním impulsem těchto armád napříč Severní Afrikou a později v Evropě byla realizace náboženské války – *džihádu*.“⁵⁴

Podobně jako dnes hrály tehdy velkou roli ve vyznání muslima hadíthy, jakožto největší literární autorita hned po Koránu. Možná byla dokonce jejich úloha vnímána s ještě větším respektem než v současnosti, jelikož neuplynula tak dlouhá doba od jejich vytvoření.

Jeden takový hadíth, jehož obsah byl s největší pravděpodobností v době islámské expanze na západ Evropy znám, zmiňuje džihád takto: „Prorok, kéž mu Alláh požehná a dá mu mír, byl dotázán, jaký skutek je nejlepší, a pravil: ‚Víra v Alláha a jeho posla.‘ Bylo řečeno: Co potom? Pravil: ‚Džihád na stezce Alláhově.‘ Bylo řečeno: Co potom? Pravil: ‚Blahorodá pout‘.“ Na tom je shoda.“⁵⁵

Pro zbožného muslima tedy takovýto hadíth musel být jasnou zprávou, jak v životě konat. Jasně je zde zdůrazněno, že jeho největší povinností v životě hned po uznání jediného Boha a jeho proroka je povinnost vést džihád.

Je jisté, že svatá válka opravdu tvořila velkou motivaci vojsk bojující za takto mladé náboženství, jakým islám v 8. století našeho letopočtu bezpochyby byl, jelikož horlivost stoupenců víry mohla pramenit i ze skutečnosti, že mnohé autority svůj původ odvozovaly od Muhammada nebo jiných předků, kteří jej za svých životů buď spatřili, či přímo konfrontovali. Důkazem pro tuto náboženskou snaživost může být skutečnost, s jakou rychlostí byla dobytá rozsáhlá území nejprve na Blízkém východě a hlouběji

⁵⁴ FERNÁNDEZ-MORERA, Darío. *The Myth of Andalusian Paradise*, s. 22.

⁵⁵ AN-NAWAWÍ, Jahja. *Zahrady spravedlivých*. Praha: AMS, 2008, s. 378.

v západní Asii až po řeku Indus, dále v severní Africe, a nakonec i v západní Evropě. A to neuběhlo ani sto let od smrti Muhammada, nejdůležitějšího proroka islámu, který islám prakticky přivedl na svět.

Přesto je zde evidentní i motivace mocenská a snaha vytvořit z Dár al-Islam – tedy z islámské říše co největší mocnost, která se bude vyznačovat ekonomickou prosperitou. Rozšířit říši o dnešní území Španělska bylo tehdy nejspíš vnímáno jako poměrně snadný cíl s velikou kořistí, neboť vetchý stav vizigótské monarchie byl muslimským bojovníkům velmi dobře znám. Jistoty v tomto tvrzení mohli snadno nabýt po úspěšném vpádu v roce 710,⁵⁶ tedy rok před velkou invází.⁵⁷ Zisk nemotivoval pouze bojovníky, ale i příslušníky z vyšších vrstev, ze kterých byl například správce severní Afriky Músa ibn Nusajr, pod jehož patronátem probíhalo dobývání Iberského poloostrova. A právě po jeho záboru muslimy se brzy z Damašku – tehdejšího sídla umajjovského chalífátu, který v první polovině 8. století spravoval Dár al-Islam – začalo ozývat volání po zisku z kořisti, který dobyvatelé na západě měli posílat do centra říše.⁵⁸

Motivace k výbojům by se dala tedy nejspíš shrnout takto. Pro mnohé byla kořist a nabytí bohatství zřejmě velkým lákadlem, pravděpodobně i pro samotného chalífu. Možné však je, že ne každý v materiálním obohacení viděl smysl riskovat svůj život v boji za teokratickou říši, která šířila nové náboženství napříč kontinenty. Ale právě náboženství bylo pojátkem mezi všemi dobyvateli nehledě na etnicitu. Všechny spojovala příslušnost k islámu, k němuž se v této době neodmyslitelně vázala povinnost muslima vůči džihádu.

3.2. Přístup muslimů vůči křesťanům

Muslimská společnost se na území Iberského poloostrova formovala prakticky od roku 711, kdy začalo jeho systematické dobývání maurskými vojsky. Ať už byl důvod jejich přítomnosti na tomto území jakýkoli – jak jsem zmiňoval v první kapitole – díky dobytelským tendencím se přesunula po několika etapách početná skupina příslušníků

⁵⁶ Pozn. Na podzim 710 vtrhl na území dnešního Španělska berberský vojevůdce Tarif ibn Tálib, který na jihu poloostrova s vojskem o přibližně 400 mužích nenarazil prakticky na žádný odpor a po návratu do Afriky všem líčili příběhy o snadné kořisti a velkém bohatství

⁵⁷ LEWIS, David Levering. *God's Crucible: Islam and the Making of Europe, 570-1215*, s. 122.

⁵⁸ CHALUPA, Jiří. *Dějiny Španělska*, s. 70-72.

nových etnik a nového náboženství, což bylo v této míře novinkou nejen pro nejzápadnější poloostrov Evropy, ale též pro muslimy jako takové.

Pro nové obyvatelstvo však existoval způsob, který jim pomáhal se v oblasti usadit podle jistých pravidel, což již bylo aplikováno v předchozích případech při dobývání severní Afriky či pozůstatků Persie a částí Byzantské říše.⁵⁹ Tento taktický postup se pravděpodobně opíral o takzvané Umarovy podmínky, na něž se v historii odvolávalo mnoho správců muslimských států v souvislostech s jejich dobytím. Ačkoli tyto podmínky nesou jméno druhého chalífy islámu, byly údajně sepsány syrskými křesťany, podvolujícími se islámské vládě výměnou za ochranu muslimského vladaře. Umar je v pozměněné formě přijal, a tudíž nesou jeho jméno. V dalších obdobích však byly doplněny muslimskými právníky a autoritami o další položky. Ačkoli se jedná o soubor určený původně pro Sýrii, byl aplikován opakovaně při dobývání dalších teritorií, kde před islámem žil „Lid knihy“.⁶⁰ Křesťanům a Židům se v podmínkách zakazuje stavět nové kostely, zatajovat charakter náboženských staveb, nosit zbraně, vybízet muslimy ke své víře nebo bránit stejnověrcům přijmout islám. Dále se klade důraz na to, aby se jinověrci viditelně odlišovali od muslimů a je jim přikazováno nosit odlišný šat a účes, nenapodobovat muslimy a podobně. Jednoznačně tak zvýhodňuje muslimy před „káfiry“,⁶¹ pokud se nerozhodnou konvertovat k islámu. Nařízení v dokumentu je samozřejmě mnohem více. Jednou z nejdůležitějších je však nutnost platit daň z hlavy, zvanou „džizja“, která sloužila muslimským vládcům k posílení ekonomických poměrů v jejich říši.⁶² Tyto podmínky navíc mají silně zakořeněný základ v Koránu, který některými svými verši přímo vybízí k danému přístupu vůči „Lidu knihy“. Velmi ostře se proti jinověrcům vyjadřuje devátá súra s názvem *Pokání*. V případě daně: „*Bojujte proti těm, kdož nevěří v Boha a v den poslední a nezakazují to, co zakázal Bůh a Jeho posel, a kteří neuctívají náboženství pravdy, z těch, kterým se dostalo Písma – dokud nedají poplatek přímo vlastní rukou, jsouce poníženi.*“⁶³

⁵⁹ FERNÁNDEZ-MORERA, Darío. *The Myth of Andalusian Paradise*, s. 44-47.

⁶⁰ Pozn. Křesťané a Židé žijící v podřízeném stavu v muslimských státech.

⁶¹ Pozn. Káfir – nevěřící, běžné označení toho, kdo odmítá Boha v islámu.

⁶² MIKULICOVÁ Mlada: *Islám a podmaněný lid Pohled do knihy Žaka Tádžira Koptové a muslimové* (Káhira 2010). *Salve: revue pro teologii a duchovní život* 2016, roč. 26, č. 2, s. 61-76.

⁶³ K 9:28

Zatímco ohledně nadřazeného postoje vůči nim svatá kniha muslimů argumentuje takto: „*Jak jinak? Kdyby nabyli nad vámi převahy, nedodrželi by vůči vám ani spojení ani přísahu úmluvy! A snaží se vás uchvátnout ústy svými, zatímco srdce jejich jsou odmítavá a většina z nich jsou hanebníci*“⁶⁴

V případě Iberského poloostrova je užívání Umarových podmínek muslimským obyvatelstvem evidentní v konkrétních případech už během prvních období během dobývání. Jsou dochovány zmínky, že muslimové si získávali na základě těchto privilegovaných podmínek nad jinověrci výsadní postavení již zpočátku jejich přítomnosti během časů vlády Músy ibn Nusajra, který používal dle historika Férnadeze-Morery takzvanou taktiku „šoku a hrůzy“ s kombinací mírových dohod, kdy jako dobyvatelé garantovali původnímu obyvatelstvu jisté osobní svobody, které se týkaly především vyznání a majetku, výměnou za jejich uznání muslimské nadvlády.⁶⁵ Přesto však primární zdroj *Mozarabská kronika 754* tvrdí, že se dobyvatelé vůči křesťanům a nově nabytému území nechovali příliš šetrně.⁶⁶

Tento přístup muslimských obyvatel se poté nelišil příliš ani za nástupců Músy a příliš pozměněn nebyl ani za Abd ar-Rahmána I. První emír však učinil vůči křesťanům několik ústupků, což vedlo k větší asimilaci muslimské a křesťanské společnosti a zčásti i potření některých rozdílů mezi nimi. První emír tak učinil v případě své etnicky bohaté armády⁶⁷, kde spolu bojovali bok po boku Arabové, Berberři, ale i křesťané – Hispanořímané. Bylo třeba křesťany naklonit na svou stranu, jelikož byly vůči muslimům stále v početní převaze. Z části se to muslimům podařilo.⁶⁸ Více o křesťanech a jejich životních podmínkách zmíním v poslední kapitole.

⁶⁴ K 9:8

⁶⁵ FERNÁNDEZ-MORERA, Darío. *The Myth of Andalusian Paradise*, s. 37.

⁶⁶ WOLF, Kenneth Baxter. Account of Muslim Conquest (711): Chronicle of 754. In CONSTABLE, Olivia Remie. *Medieval Iberia: Reading from Christian, Muslim and Jewish Sources*. Philadelphia: Pennsylvania University Press, 2012, s. 34.

⁶⁷ Pozn. Abd ar-Rahmán I. disponoval armádou nezvykle etnicky bohatou, z velké části tvořenou otroky a členy s bez značné kmenové či rodové příslušnosti, čímž si zajistil velkou poslušnost a oddanost bojovníků v jejich řadách.

⁶⁸ JUN, Tomáš. *Al-Andalus a mozarabové: Tolerance?* Praha, 2015. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova v Praze. Evangelická teologická fakulta. Katedra religionistiky, s. 35.

3.3. Andaluský rozkol mezi Abbásovci a Umajjovci

Usednutím Abd ar-Rahmána I. na córdobský trůn dynastické rozepře mezi Umajjovci a Abbásovci neskončily, bylo tomu právě naopak. Jedno z prvních opatření zavedené novým panovníkem na západě muslimské říše byl zákaz v modlitbách zmiňovat Abbásovice a Damašek, později i Bagdád. Z těchto důvodů mimo jiné upadl v nemilost nového emíra i jeho předchůdce Júsuf, kterému byl vyčítán jeho tichý souhlas s vládou Abbásovců a likvidací umajjovského rodu.⁶⁹ Bývalý guvernér ale nemusel nelibost proti své osobě snášet dlouho, podařilo se mu totiž ještě roku 756, ve kterém ztratil svou vládu, uprchnout z hlavního města al-Andalusu – Córdoby a opevnit se v Toledu, odkud měl v úmyslu organizovat odboj.

Emír se však nenechal vyvést z míry, vytáhl s vojskem proti bývalé vizigótské metropoli a zahájil útok katapultem, v němž pro první střelu jako munici použil hlavu al-Fihrího syna, jemuž se nepodařilo utéci s otcem, a Abd ar-Rahmán I. ho proto nechal setnout. Město však dobýt okamžitě nedokázal. Podařilo se mu to až dalšího roku, kdy již dorazil se svou unikátní armádou. Al-Fihrí byl poté v krátké bitvě velmi rychle poražen a tentokrát emír zajistil, aby se jeho úprk neopakoval. Nechal jej popraviti a jeho hlavu přikázal vystavit v Córdobě pod hlavním obloukem městského mostu.⁷⁰

Tímto exemplárním případem se mu však nepodařilo rebelii vymýtit. Někteří stoupcí poraženého Júsufa včetně jeho příbuzných se usadili v Extramaduře v jihovýchodním Portugalsku, kde dále organizovali odboj proti vládě al-Andalusu. To přinášelo do západní říše arabského světa další potíže. Této situace využil abbásovský chalífa al-Mansúr a vyslal za krátký čas do této oblasti svého svěřence. Ten dorazil k západním břehům Iberského poloostrova v březnu roku 763. Tam se poblíž Beja podařilo Abbásovcům s pomocí al-Mughtího al-Yahsubi sešikovat armádu Jemenců, s níž následně rebelie dobyla Seville. Abd ar-Rahmán I. však město povstalcům odmítal ponechat. Na konci první dekády své vlády vytáhl opět se svou dobře organizovanou armádou, čítající až 40 000 mužů, z nichž v tomto případě vyslal pouhých sedm set⁷¹

⁶⁹ LEWIS, David Levering. *God's Crucible: Islam and the Making of Europe, 570-1215*. s. 199-200.

⁷⁰ FERNÁNDEZ-MORERA, Darío. *The Myth of Andalusian Paradise*, s. 123-124.

⁷¹ Pozn. Tak malé množství vojáků emír zřejmě použil, aby zesílil pocit nepřátel, že on je jasným vítězem.

a v bitvě u Carmony jednoznačně abbásovskou armádu porazil.⁷² Při bližším studiu literárních zdrojů pojednávajících o emírových vojenských úspěších je zřejmá náklonost autorů k jeho osobě. Vítězství je vždy jednoznačně dosaženo, i v případech, kdy Abd ar-Rahmán I. svádí bitvy proti zkušenějšímu al-Fihrímu či mnohem mocnějším Abbásovcům. To vše působí poněkud neuvěřitelně, a tudíž je zde vysoká pravděpodobnost subjektivního postoje autora, z jehož tvorby sbírají informace autoři sekundární literatury. Ve všech případech, kdy jsem čerpal od prestižních autorů jako Hourani, Lewis či Fernández-Morera byl zřejmý jeden stejný znak. Všichni autoři v tématech týkajících se vojenských výprav Abd ar-Rahmána citovali Ahmeda Muhammada al-Makkarího, arabského učenice žijícího na přelomu 16. a 17. století, který se zabýval historickou literaturou na historickém území Španělska pod muslimskou nadvládou. Je tedy pravděpodobné, že by se toto téma v jiné práci dalo zpracovat podrobněji na základě primární literatury, aby v tomto historickém kontextu mohla být zajištěna větší objektivita.

Rahmánova vojenská vítězství však nebyla jediným krokem, který učinil pro upevnění své pozice jakožto vládce al-Andalusu. Přistupoval ke svým krokům opravdu taktickým způsobem, kdy se ve svých nepřítelích snažil jednoznačně vyvolat strach. Působil proto velmi nelítostně a často se uchýloval k velmi drastickým rozhodnutím, když se vyrovnával se svými poraženými nepříteli. Svoji brutalitou se poté veřejně prezentoval, aby silně zapůsobil na svého nepřítele a jasně demonstroval, že v al-Andalusu vládne pevnou rukou dynastie Umajjovců a žádná jiná.⁷³ Tato opatření evidentně velmi dobře fungovala, jelikož po čtyřech desetiletích nestabilních vlád v al-Andalusu dokázal jako první muslimský panovník vládnout déle než třicet let až do své přirozené smrti v roce 788.⁷⁴

Po rozvrácení všech snah ze strany Fihríovců a Abbásovců si kladl umajjovský panovník další cíl – usmířit a podmanit si Berbery na svém území. Byl to nesnadný úkol, sužující i jeho předchůdce počínaje berberskými vzpourami v Pyrenejích v letech

⁷² LEWIS, David Levering. *God's Crucible: Islam and the Making of Europe, 570-1215*. s. 200-201.

⁷³ Pozn. Například všechny přeživší zajatce nepřátelského tábora z bitvy u Carmony nechal popravit a sám osobně dohlédl na useknutí horních a dolních končetin Ibn al-Mughího. Hlavy poražených poté nechal naložit do soli a poslat do Mekky na veřejné prostranství.

⁷⁴ LEWIS, David Levering. *God's Crucible: Islam and the Making of Europe, 570-1215*, s. 277.

731 a 732, což se odráželo od podobných událostí v Africe, a též v letech 739 a 740, vypukly vzpoury v al-Andalusu právě na základě velké vzpoury Berberů v severní Africe. Abd ar-Rahmán I. tedy dokázal svrhnout vládu al-Fihrího, porazit Abbásovce v Evropě, a přesto mu trvalo více než dvě dekády, než se mu podařilo podmanit si oblasti v Andalusii, které byly stále pod arabskou, a především berberskou okupací.⁷⁵

Obvyklým důvodem těchto vzpour byla berberská nespokojenost s poměry, jasně nastavenými tak, aby stranily Arabům před ostatními etniky. Berberři tak často povstali proti panovníkovi, jelikož přidělil nejlepší půdu nejprve Arabům, kteří stáli hierarchicky nad nimi, a Berberům tak byla odkázána půda v mnohem odlehlejších oblastech, a navíc často méně úrodná. Zrovna Iberský poloostrov byl dobyt větším množstvím Berberů nežli Arabů, tudíž není náročné nevoli protestujících pochopit. Dalším důvodem bylo bohatství, které panovníci svým věrným bojovníkům poskytovali jako kořist, kterou si mohli odnést z dobývání. Ovšem al-Andalus stanovil své hranice již ve třicátých letech osmého století, a poté významnější teritoriální rozpínavost tohoto státu ustala. Mnozí tak přicházeli o jistý životní standard, díky čemuž opět docházelo k dalším povstáním vůči vládci.⁷⁶

Za Abd ar-Rahmána I. se žádná významnější vzpoura Berberů nekonala, jelikož třicet let své vlády vynaložil veliké úsilí, aby usmířil neustále svárlivé Araby a Berbery, což se mu podařilo možná na krátký čas, kdy mnohé Berbery verboval do své armády, jejíž členové dostávali velkorysé platy. Trvale však mezi nimi smír nedokázal vytvořit. Po jeho smrti za vlády dalších emírů povstání začala znovu.⁷⁷ Je tedy zřejmé, že životní situace v al-Andalusu nebyla vždy nepříznivá pouze vůči křesťanům a Židům, ale i vůči některým muslimům.

3.4. Životní podmínky muslimů v al-Andalusu

Andaluští muslimové žili během osmého století ve státě, kde platilo islámské právo. Oproti konceptům jurisprudence dnešního západního světa zde existovalo něco úplně nemyslitelného. Mezi právem náboženským a občanským zde neexistoval rozdíl.

⁷⁵ COLLINS, Roger. *Evropa raného středověku 300-1000*, s. 302.

⁷⁶ FERNÁNDEZ-MORERA, Darío. *The Myth of Andalusian Paradise*, s. 52.

⁷⁷ CHALUPA, Jirí. *Dějiny Španělska*, s. 79.

Občané al-Andalusu žili v teokratickém režimu, přesněji hierokratickém. Největší mocí disponoval emír a poté vláda kleriků. Abd ar-Rahmán a jeho nástupci tak byli jako „rozená“ náboženská autorita. Islámské právo zvané *fiqh* určovalo zdejším muslimům podobně jako v jiných muslimských zemích podmínky rodinného života, veřejného práva, povinnost vést války, vztahy k muslimům a nemuslimům, občanský a politický život a mnoho dalšího. Toto náboženské právo bylo střeženo občanskými autoritami v každodenním životě. Takovýto pověřenec se nazýval *alim*,⁷⁸ jehož úřad mohl být zastáván pouze muži znalými Koránu, hadíthů a sunny.⁷⁹ Dále bylo jejich úkolem zajistit, aby se muslimové chovali nábožensky vhodným způsobem, což znamenalo žít dle islámského učení a provádět pravidelně rituální úkony, které byly určeny klérem. Též bylo jejich pravomocí vynášet rozsudky. Velký důraz byl kladen především na jednotu Boží, tedy aby každý muslim vnímal Boha jako nedělitelného a bez osobní podstaty, což pravděpodobně náboženské autority běžným věřícím kladli na srdce, aby nepodlehli okolním náboženstvím v jejich blízkosti, tedy křesťanství a v jiných případech judaismu. Další důležitou záležitostí jejíž dodržování *ulamá* střežili, byla čistota věřících – vnitřní a vnější.⁸⁰ Dodržovat tuto čistotu v muslimském Španělsku znamenalo oprostít se od každodenních tělesných nečistot, a dokonce i od určitých nečistých objektů, jako byli různí lidé jako například křesťané či zvířata jako například psi. Způsob dosažení čistoty byl možný dodržováním pravidel, týkajících se určité sexuální zdrženlivosti a tělesných projevů bezprostředně před modlitbami a též bylo zapotřebí před každou z pěti denních modliteb podstoupit rituální očistu těla vodou.⁸¹

Díky přísnému dodržování hygienických pravidel se al-Andalus stal jednou z nejčistších zemí v Evropě své doby, mnohem čistší než okolní křesťanské oblasti. Krom těchto pozitiv zažil Iberský poloostrov pod muslimským zábohem více inovací. Nastala takzvaná „Zelená revoluce“, týkající se zemědělství, kdy Maurové přinesli ze Středního východu technologii zavlažovacích systémů a v porovnání s vizigótským Španělskem vyspělé způsoby pěstitelství a pastevectví. Započala produkce odlišných

⁷⁸ Pozn. Jednotné číslo *alim*, množné *ulama*, z arabského slova *عالم*, tzn. moudrý, učený.

⁷⁹ Pozn. Muslimská tradice.

⁸⁰ Pozn. Myšleny exkrementy, moč, sperma, krev, menstruace a sliny.

⁸¹ FERNÁNDEZ-MORERA, Darío. *The Myth of Andalusian Paradise*, s. 85-90.

plodin, než tomu bylo doposud, a inovovala se produkce plodin stávajících. Za zmínku rozhodně stojí pěstování cukrové třtiny z již dříve muslimy dobytých států, následkem čehož se po Andalusii cukr rozšířil pro běžné užití. Muslimové též přinesli na poloostrov výrobu papíru, mincovní reformu nebo zpracování hedvábí. Města v al-Andalusu navázala na římskou urbanistickou tradici, a tak se především Córdoba, ale i Sevilla, Mérida, Toledo, Zaragoza a další sídla těšila rozkvětu.⁸²

⁸² CHALUPA, Jiří. *Dějiny Španělska*, s. 92-95.

4. Andalusie v očích *dhimmiů* a křesťanů z okolních států

4.1. Život *dhimmiů* v Andalusii během osmého století

Během počátku druhé dekády osmého století stáli španělští křesťané a židé před několika možnostmi, které si mohli vybrat. Situace, jakou doposud považovali za samozřejmou, se změnila s přítomností invazních vojsk. Pokud se původní obyvatelé bránili, či dokonce útočili na vetřelce, Maurům nebránil žádný etický kodex vzít jim život, což se týkalo i žen, dětí, starců a kléru, na které jinak byly ze strany dobyvatelů brány větší ohledy. V případě, že se původní obyvatelstvo odmítalo smířit s životem pod nadvládou islámu, mohli si kdykoli vybrat jako řešení svých odmítavých postojů smrt. Takoví, kteří se rozhodli pro podřízený život pod novou nadvládou, se stali takzvanými *dhimmi* a byla jim ponechána původní víra a do jisté míry i osobní svoboda. Ovšem v porovnání s muslimskými obyvateli je čekal mnohem komplikovanější život s mnohými nevýhodami, právě z důvodu ponechání původního náboženského vyznání. Existovali i lidé, jejichž přesvědčení o původní víře nebylo natolik pevné, aby se nezdřáhali konvertovat k islámu. Těmto konvertitům poté byly dány z právního hlediska al-Andalusu větší výhody v životě, přesto však byli tito jedinci jistým způsobem separováni od Arabů a Berberů. Byli nejčastěji nazýváni *musalima*⁸³ a jejich potomci *muwalladún*.⁸⁴ Pro původní obyvatelstvo byla reálná ještě jedna možnost – emigrace. Mnozí učinili rozhodnutí před islámským zábořem utéci a usadili se buď v Pyrenejích na severozápadě poloostrova nebo si našli cestu až do Francké říše.⁸⁵

Podle dokladů, které zaznamenala *Mozarabská kronika 754* je zřejmé, že dobyvatelé jako Músa a Tárík vůči vzdoru křesťanů neprojevovali žádnou lítost. Křesťané byli vražděni, kostely vypalovány a města devastována.⁸⁶ Dokonce existovaly i případy, kdy

⁸³ Pozn. Výrazů pro španělské křesťanské konvertity k islámu bylo několik, nejčastěji bývá uváděno *musalima* nebo *asalima*.

⁸⁴ Pozn. Sin. *Muwallad*, pl. *Muwalladun*, někdy bývá uváděno slovo v pošpanělštěné formě: *muladi*.

⁸⁵ FERNÁNDEZ-MORERA, Darío. *The Myth of Andalusian Paradise*, s. 205-207

⁸⁶ WOLF, Kenneth Baxter. *Account of Muslim Conquest (711)*, s. 34-35.

se nové nadvládě místní poddali, a přesto neměli jistotu, že jim budou jejich životy zachovány. Umarovy podmínky hovořily jasně, ale často finální rozhodnutí o jejich dodržení záleželo na maurském vojevůdci.⁸⁷ Vizigótská šlechta často měla na vybranou se podříditi Maurům také a za uznání nové autority jim byla ponechána mimo vyznání půda, a dokonce i služebnictvo. Theodimira⁸⁸, pána Murcie, nejznámějšího šlechtice, který takto učinil, jsem již zmínil v první kapitole. Ačkoli bylo těchto případů samozřejmě více, nejčastěji bývá psáno právě Theodimirovi, jelikož se dochovalo znění smlouvy, již tento šlechtic spolu s dobyvateli signoval. Tomáši Junovi z evangelické teologické fakulty se dokonce podařilo smlouvu najít a přeložit do českého jazyka. Zde je její znění, které deklaruje podmínky, tehdy dané místní šlechtě:

„Ve jménu Boha milosrdného, slitovného a soucitného. Toto je smlouva, udělená Abd al-Azizem synem Músy, syna Nusairova Tudmirovi, synu Ghabduše, stanovící mírovou smlouvu a slib a ochranu Boha a jeho Proroka (ať mu Bůh žehná a poskytne mu mír). My (Abd al-Aziz) nebudeme stanovovat zvláštní podmínky pro něj nebo pro jakéhokoliv mezi jeho muži, ani ho pronásledovat, ani ho zbavovat moci. Jeho následovníci nebudou zabiti nebo zajati, ani nebudou odděleny od svých žen a dětí. Nebudou donucováni ve věcech náboženství, jejich kostely nebudou spáleny, ani posvátné předměty nebudou vzaty z říše, až do té doby, dokud on (Tudmir) zůstane upřímný a bude splňovat podmínky, které jsme si pro něho stanovili. On dosáhl urovnání týkající se sedmi měst: Orihuely, Valentiny, Alicante, Muly, Bigastra, Ella, a Lorky. Neposkytne útočiště uprchlíkům, ani našim nepřátelům, ani nesmí nabádat jakoukoliv chráněnou osobu obávat se dát každý rok jeden dinár, spolu se čtyřmi mírami pšenice, čtyřmi mírami ječmene, čtyřmi tekutými mírami koncentrované ovocné šťávy, čtyřmi tekutými mírami octa, čtyřmi z medu, a čtyři z olivového oleje. Otroci musí každý zaplatit polovinu z této částky...“⁸⁹

Jinověrci podřízení muslimskému záboru – *dhimmióvé* žili po mnoho generací napříč staletími pod nadvládou islámského vládce. Byla jim garantována práva, na jaká byli zvyklí z minulosti podle *Lex Visigothorum* pro křesťany a na základě rabínského práva

⁸⁷ FERNÁNDEZ-MORERA, Darío. *The Myth of Andalusian Paradise*, s. 29.

⁸⁸ Pozn. Jindy označován jako Tudmir.

⁸⁹ JUN, Tomáš. *Al-Andalus a mozárabové: Tolerance?* s. 32-33.

pro židy. Pokud došlo k nutnosti *dhimmi* soudit, často bylo těmto zákonům nadřazeno islámské právo, k čemuž docházelo především v případech, kdy do kauzy byl zapleten i muslim.⁹⁰ Jinověrcům bylo dále povoleno v soukromí praktikovat svou víru ve starých kostelech a synagogách, museli se však od muslimů rozdílně prezentovat na veřejnosti a neměli možnost zastávat tak prestižní funkce jako oni. Křesťané a muslimové žili v oddělených částech měst a jednalo se o separované komunity. Přesto si ale k sobě v některých případech uměli najít cestu, často i z intimního hlediska. Muslimům byly povoleny sňatky s křesťankami, pro která tato eventualita znamenala odklon od své víry vůči islámu a povinnost vychovávat děti v otcově náboženství. Křesťanští muži oproti tomu měli zákaz jakéhokoli vážného vztahu s muslimkou a neuposlechnutí se trestalo smrtí.⁹¹ Pravidel je znevýhodňujících museli *dhimmie* snášet mnoho. Nesměli oproti muslimům nosit zbraň, jezdit na koni v sedle, nebylo dovoleno, aby jejich příbytky převyšovaly velikostí obydlí vyznavačů islámu a zabití muslima provedená nemuslimem znamenala pro vraha hrdelní trest.⁹²

Krom nejchudších, nejstarších a jiných výjimek museli *dhimmiové* platit daň z hlavy – *džizju*, vybíranou jednou ročně.⁹³ *Džizja* byla sice chápána jako částka, která měla posilovat státní pokladnu, nikoli jako další nepříjemnost pro jinověrce s cílem obrátit je na nové náboženství, avšak v Andalusii byla *džizja* postupně navyšována, čímž opravdu počet konverzí rostl. Během ustálení al-Andalusu jako státního celku a během vlády Abd ar-Rahmána I. sice počet konvertitů přibýval, přesto je zřejmé, že životní podmínky *Lidu knihy* byly v rámci možností snesitelné, neboť se za toto období nekonal žádný vážný protest křesťanů, tak jako tomu bylo během dalšího století, z čehož nejslavnější je nejspíš případ svatého Eulogia.⁹⁴ Přesto se emír během své vlády odhodlal k velkému kroku, který velmi poškodil křesťanskou komunitu. Nechal zbořit starobylou baziliku svatého Vincenta v Córdobě, tehdejší duchovní centrum křesťanů na Iberském poloostrově. S ní byly srovnány se zemí i další stavby z období římského

⁹⁰ LEWIS, David Levering. *God's Crucible: Islam and the Making of Europe, 570-1215*. s. 202.

⁹¹ FERNÁNDEZ-MORERA, Darío. *The Myth of Andalusian Paradise*, s. 121.

⁹² LEWIS, David Levering. *God's Crucible: Islam and the Making of Europe, 570-1215*. s. 203.

⁹³ FERNÁNDEZ-MORERA, Darío. *The Myth of Andalusian Paradise*, s. 25.

⁹⁴ WHEATCROFT, Andrew. *Nevěřící: střety křesťanstva s islámem v letech 638-2002*, s. 112-113. Pozn. Svatý Eulogius pronesl na veřejnosti urážku proroka Muhammada a z tohoto důvodu byl roku 859 popraven.

a vizigótského, jejichž komponenty byly využity ke stavě nové Velké mešity v Córdobě. Pro křesťany byl tento krok velmi zničující. Bazilika v Córdobě byla posledním zbývajícím místem k bohoslužbě křesťanů, jelikož Maurové ostatní kostely od dobytí města do té doby zničili a původní materiály využili ke stavbě mešit. Abd ar-Rahmán I. proto křesťanské komunitě věnoval sumu peněz na nový kostel. Byla to nabídka, kterou nešlo vzhledem ke svému poniženému postavení odmítnout. Ačkoli nebylo běžné, aby si jinověrci mohli pod muslimskou nadvládou stavět nové svatostánky, zde byla udělena výjimka. Za branami města byl tedy postaven nový kostel, což bylo jediné místo, kde to věřícím bylo povoleno.⁹⁵

Židovská komunita narozdíl od křesťanské měla především během prvních let maurského dobývání lepší postavení, kvůli jejich často otevřenému přístupu vůči novým vládcům. Vizigótská politika byla často velmi protižidovská, a tudíž se pravděpodobně jevila nová nadvláda jako krok k lepšímu. Zpočátku, když Maurové ještě nedisponovali dostatkem lidských zdrojů z vlastních řad, při dobývání měst zanechávali spravovat nově získaná města právě židovskou posádkou. Dokonce se uvádí, že jejich spolupráce byla někdy i klíčová k dobytí měst.⁹⁶ Ovšem stejně jako křesťané i židé se při odmítnutí konverze stali *dhimmi* a stejným způsobem jako oni, byli vůči muslimům degradováni v mnohých případech. Přesto zřejmě díky svým zásluhám, během expanze islámu po poloostrově, se židé, častěji než křesťané, dokázali dostat do vyšších funkcí, jako například *vezír* či *hadžíb* – kancléř.⁹⁷

4.2. Křesťanské království na severu Iberského poloostrova

Přestože Maurové dali název al-Andalus celému Iberskému poloostrovu, nikdy se jim nepodařilo dobýt a podmanit si ho celý. Brzy po dobytí ostrova v prvních třech dekáдах osmého století se staly řeky Ebro a Duero dělicí linií mezi islámským a křesťanským světem v tehdejší Evropě. V horách na severozápadě Pyrenejí se totiž zrodilo malé království, kde bylo stále křesťanství jako hlavní náboženství.⁹⁸

⁹⁵ FERNÁNDEZ-MORERA, Darío. *The Myth of Andalusian Paradise*, s. 120-121.

⁹⁶ Tamtéž s. 38.

⁹⁷ LEWIS, David Levering. *God's Crucible: Islam and the Making of Europe, 570-1215*. s. 203-204.

⁹⁸ WHEATCROFT, Andrew. *Nevěřící: střety křesťanstva s islámem v letech 638-2002*, s. 99.

Collins při svém bádání se drží dvou primárních pramenů, v nichž často nachází shodu při interpretaci událostí v osmém století, které vedly k založení Asturského království, enklávy křesťanů během muslimského záboru na nejzápadnějším poloostrově Evropy. Cituje *Kroniku Alfonse III.* a *ad Sebastianum*. Během počátků expanze islámu při destrukci Vizigótského království vznikla vzpoura původních obyvatel vůči vetřelcům. Vedl ji Pelayo, kterému v žilách údajně proudila královská krev Vizigótů. Tento muž dokázal porazit Berbera jménem Munnuzza, správce města Gijón. V bitvě u Covadongy si křesťané nad slabou maurskou posádkou na severu zajistili vítězství někdy v rozmezí let 718 a 722.⁹⁹ *Kronika Alfonse III.* vypráví příběh velmi epickou formou, která je jasně prokřesťanská, což odpovídá i tomu, že Alfons III., za jehož života kronika vznikla, byl asturský král, a tudíž je písemnost nakloněna na stranu jeho předchůdců. Příběh o bitvě je velmi podrobný a jeho detaily je třeba brát s nadhledem. Kronikář popisuje Pelayovu zdánlivě nevýhodnou pozici s minimální šancí na úspěch, zradu toledského biskupa Oppa, údajně syna krále Witizy, který ve službách Táríka přivede Munnuzzovi armádu o téměř dvě stě tisíce mužích a začne s Pelayem vyjednávat. Zde je malý úryvek z jejich rozhovoru, kdy Pelayo odmítá biskupův návrh na jeho kapitulaci: „*Nečetl jsi v Písmu svatém, že církev Boží je přirovnávána k hořčičnému semínku, které znovu vyroste díky Boží milosti?*“

Biskup odpověděl: „Tak je to vsutku psáno.“

Pelayo pravil: „Kristus nám dává naději, že skrze tuto malou horu, kterou vidíš, bude obnoven dobrý stav celého Španělska a armády gótského lidu. Věřím, že příslib Pána, vyřčen skrze Davida bude naplněn skrze nás... Nyní proto, věříc v milost Ježíše Krista, navzdory přesile nemám strach. V bitvě, kterou nám hrošíš, máme svého obhájce v přítomnosti svého Otce, Pána Ježíše Krista, který je dostatečně mocný, aby nás osvobodil od této hrstky.“

Biskup se otočil k armádě a zvolal, „Jděte vpřed a bojujte. Slyšeli jste, jak mi odpověděl. Skrze jeho odhodlanost vidím, že s ním nikdy nebudete mít záruku míru, dokud nebude dosažena skrze odvetu mečem.“

⁹⁹ COLLINS, Roger. *Evropa raného středověku 300-1000*, s. 305.

Bitva se tedy odehrála podle kroniky u Covadonga a maurské vojsko bylo poraženo, biskup Oppa zajat, Munnuzza následně též a následně i zabit.¹⁰⁰

Muslimové ve skutečnosti však této prohře nevěnovali příliš velkou pozornost, zřejmě kvůli jejich malému zájmu o severní horské oblasti poloostrova. Dokonce o této vzpouře hovoří pouze křesťanské primární prameny a ty muslimské ji vůbec nezmiňují. Pro původní obyvatelé poloostrova toto vítězství mělo mimořádný význam. Větší, než si zpočátku nejspíš vůbec dokázali uvědomit. Pelayo tedy na severozápadě Pyrenejí založil nový stát, jako malý pozůstatek původní vizigótské monarchie. Vzniklo Asturské království se sídlením městem v Cangas de Onis.¹⁰¹

Během Pelayovy vlády několikrát muslimská vojska pronikla skrze sever Pyrenejí, v jejich zájmu byl ale severovýchod, který spojuje Iberský poloostrov se zbytkem Evropy, nikoli slepý křesťanský severozápad. Výpravy směřovaly po starých římských silnicích směrem do Francké říše, ale po fatální prohře s franckým majordomem Karlem Martelem u Poitiers roku 732 jejich vpády dále do Evropy v podstatě utichly.¹⁰² Oblasti na severu ale stále přetrvávaly v nejistotě ohledně muslimských vpádů na jejich území, ať se to týkalo jejich dobytí nebo pouze podmanění, z čehož vyplýval vazalský vztah vůči vítězi a nutnost platit tribut. Jádro království se rozléhalo na územích Asturie a Kantábie, jejichž území sahalo do vnitrozemí asi 50 kilometrů. Po roce 732 se muslimové postupně začali stahovat ze severních území al-Andalusu ještě více. Do té doby lokality u řeky Ebro a v Septimánii byly Maury osídleny velmi řídko a přibližně v polovině osmého století oblasti na severu vylidnily úplně.¹⁰³

První král Asturie umírá roku 737 a poté, co zemřel jeho syn Fafila roku 739,¹⁰⁴ asturská šlechta si zvolila novým králem Alfonse I., zetě prvního panovníka Pelayi. Ačkoli byla volba nového krále spíše rozhodnutím na základě nenadálých událostí, na malé království to mělo pozitivní vliv. Během jeho vlády v letech 739-757 se království rozšířilo o další severní oblasti. Jelikož byl zřejmě Alfonsův otec Petr vévoda

¹⁰⁰ WOLF, Kenneth Baxter. Christian Resistance in North (ca.718): Chronicle of Alphonso III. (866-910). In CONSTABLE, Olivia Remie. *Medieval Iberia: Reading from Christian, Muslim and Jewish Sources*. Philadelphia: Pennsylvania University Press, 2012, s. 34.40-41.

¹⁰¹ COLLINS, Roger. *Evropa raného středověku 300-1000*, s. 305-306.

¹⁰² CHALUPA, Jiří. *Dějiny Španělska*, s. 72.

¹⁰³ JUN, Tomáš. *Al-Andalus a mozarabové: Tolerance?* s. 13.

¹⁰⁴ Pozn. Fafila umírá po nehodě, je zabit medvědem.

z Cantabrie, která ležela od Asturie na východ, byla tato oblast ke království připojena. Následně se říše rozpínala i více. Během vlád Alfonse I. (739-757) a jeho syna Fruely I. Krutého (757-768) se Asturie rozrostla na západě až do Galicie a na východě do baskických teritorií mezi horní Ebro a Biskajské pobřeží. Obyvatelé nově přilehlých oblastí však vždy nebraly zábor královstvím pozitivně, což se týkalo především dlouhodobě relativně svobodných Basků. Alfons získal určitá území i v Mesetě, která už hraničila s důležitými muslimskými državami v Toledu, Talaveře a Méridě. Alfons a jeho syn dobyli v Mesetě prakticky všechny důležité osady, z nichž mnohé byly významné již za dob antického Říma. Jednalo se především o León, Astorgu, Ávilu nebo Segoviu. Nově dobytá území však nechali králové vysídlit a původní obyvatelstvo dopravili do Asturie. Vznikla tak rozsáhlá opuštěná oblast mezi muslimským jihem a křesťanským severem. Osídlování těchto oblastí poté začalo opět až na sklonku 9. století, kdy se Asturie opět rozrostla.¹⁰⁵

Koncem vlády Alfonse I. se velmi změnilo klima na jihu v al-Andalusu. V této době Abd ar-Rahmán porazil Júsufa al-Fihrího a stal se v Córdobě novým emírem. Ačkoli nový muslimský vládce zpočátku řešil mnohé nepokoje, které jsem zmiňoval v minulých kapitolách, táhnul se svými vojsky i na sever, ovšem spíše za účelem podmanit si tamější berberské a arabské posádky a dále se ubíral stejně jako jeho předchůdci směrem na severozápad, kde ležely cesty do Francké říše. Během časů Abd ar-Rahmana I. se Asturii dařilo rozvíjet v relativním míru. Asturie po smrti Alfonse I. měla však potíže spíše vnitřní. Fruela I. Krutý zavraždil svého bratra Vimarů, což vedlo nejspíš k i vraždě samotného krále. Na trůn tak místo Fruelova syna dosedl roku 768 jeho synovec Aurelio, který vládl Asturii do roku 773. Během vlády krále Sila (774-783) bylo přemístěno hlavní město z původního Congas de Onis do Santianes de Pravía. Po Silově smrti se Asturie zmítala v komplikované situaci ohledně nástupnictví. Ačkoli zemřelý král po sobě zanechal syna Alfonse, asturská šlechta prosadila korunovaci jistého Mauregata, nemanželského syna Alfonse I. a po jeho smrti roku 788 byl

¹⁰⁵ Pozn. Některé prameny však tvrdí, že vysídlování ve skutečnosti neproběhlo a následníci Alfonse a Fruely tato tvrzení o vítězstvích Astuřanů pouze využili, aby mohli uplatňovat své právo na tyto oblasti.

korunován jiný příbuzný jménem Bermuda. Téhož roku zemřel v Córdobě i emír Abd ar-Rahmán I.

Asturské království se tak rozvíjelo nadále za různých podmínek. Avšak skutečnost, že Abd ar-Rahmán I., stejně jako jeho předchůdci se tímto malým severním státem nezabývali, dnes jasně ukazuje, že byla z jejich strany fatální chyba. V těchto oblastech, které se postupně začaly rozšiřovat a získávat stále větší moc, se zrodila *rekonkvista*, vytrvalý křesťanský odboj vůči muslimskému záboru, který nakonec v roce 1492 finálně uspěl a definitivně ukončil vládu islámu na Iberském poloostrově, která nebyla už nikdy doposud obnovena.¹⁰⁶

4.3. Reakce na islám ve Francké říši

4.3.1. Muslimská expanze od vzniku al-Andalusu po Poitiers

Frankové si muslimské přítomnosti na Iberském poloostrově byli velmi dobře vědomi. Několik let po bitvě u Guadalete, kdy se muslimské síly počaly rozpínat až k Pyrenejím, netrvalo dlouho, a pohoří směrem na sever překročily. Jejich dalším cílem se stala sídla ve Francké říši. Kolem roku 718 malé skupiny muslimů, převážně Berberů za sebou zanechaly Pamplonu a vydaly se na sever podél Costa Brava. Zanedlouho poté s novými instrukcemi z umajjovského Damašku začala proudit na sever od al-Andalusu mnohem silnější vojska. Byly to velké disciplinované armády Berberů, doplněny o syrské a jemenské jednotky. Nejprve byla zdolána Septimanie a první velký úspěch muslimských sil v ní přišel s dobytím přístavního sídla Narbonne, bývalého hlavního města římské kolonie Galie. Narbonne bylo sídlem ariánského křesťanství a s příchodem dobyvatelů nepřišla žádná větší změna. Svoboda vyznání byla zachována a vojska odtáhla dále. Dalším cílem se stalo Carcassone, ležící na římské cestě severozápadně od moře. Maurové město vyplenili a jejich honu po kořisti se nevyhnuly ani hrobky svatého Pavla¹⁰⁷ a Rustika. Vojsko se poté na začátku dalšího roku stáhlo zpět do al-Andalusu, zanechavši posádku v Narbonne, které bylo prohlášeno hlavním městem muslimské Septimanie.

¹⁰⁶ COLLINS, Roger. *Evropa raného středověku 300-1000*, s. 305-309

¹⁰⁷ Pozn. Svatý Pavel z Narbonne.

Maurské bojové jednotky se v těchto oblastech objevily zakrátko znovu roku 721 v ještě větším počtu než v předchozích letech. Armáda doplněná masivní obléhací mašinérií si kladla za cíl vytvořit rozsáhlé muslimské osídlení táhnoucí se od Pyrenejí po řeku Loiru. Větratelci vyrazili na pochod po staré římské cestě od Narbonne po Toulouse, dobře opevněné hlavní město nezávislé Akvitánie. Akvitánským vévodou tehdy byl Odo¹⁰⁸, Frank, jehož rod byl v Akvitánii usazen po mnoho generací. Přibližně padesátiletý vévoda během vpádu prodělával těžkou krizi, jelikož neměl z vnitropolitických důvodů v říši dobré vztahy s Karlem Martellem. Boje s Maury trvaly několik měsíců, ale nakonec se Odovi díky povedené taktice podařilo Toulouse v první vlně bojů ubránit.¹⁰⁹ Útoky však neustávaly. Mauři Oda nakonec porazili roku 732 u Garonne a on v tísní musel požádat o vojenskou pomoc jemu znepráteleného Karla Martella, který byl pro vévodu ztělesněním menšího zla. Francká armáda vedená majordomem Karlem zastavila muslimské vojsko poté, co Maurové vyrabovali Poitiers a vydali se dobýt Tours.¹¹⁰

Slavná bitva u Poitiers se odehrála 10. října 732. Na jedné straně bojovalo muslimské vojsko, na druhé francké, vedené Karlem Martellem. Jak popisuje *Mozarabská kronika 754*, „*Tito severané (Frankové), mohutných údů a železných rukou stáli jako nehybná ledová zed' a rozsekali Araby na kusy.*“¹¹¹ Bitva skončila vítězstvím Franků, především Karla, a stažení muslimských vojsk postupně z celé Francké říše. Majordomus se následně jal dobývat maurské državy zpět do rukou křesťanů. Collins se domnívá, že přítomnost stoupenců islámu byla pro upevnění Karlovy moci ve výsledku velmi přínosná. Díky nim měl totiž otevřený prostor do Akvitánie a Provence, které se mu tak snáz podařilo získat pod svou nadvládu, jelikož se oblasti od počátků systematického oslabování Merovejců ubíraly svou cestou mimo moc majordomů.¹¹²

¹⁰⁸ Pozn. Někdy Eudo, Eudes.

¹⁰⁹ LEWIS, David Levering. *God's Crucible: Islam and the Making of Europe, 570-1215*. s. 155-158.

¹¹⁰ COLLINS, Roger. *Evropa raného středověku 300-1000*, s. 266.

¹¹¹ WOLF, Kenneth Baxter. *Account of Muslim Conquest (711)*, s. 34.

¹¹² COLLINS, Roger. *Evropa raného středověku 300-1000*, s. 267.

4.3.2. Francká říše za Abd ar-Rahmána

Abd ar-Rahmánovi I. se podařilo v druhé polovině osmého století upevnit území Córdobského emirátu až po Pyreneje, hlouběji do pohoří se dostal však pouze na severozápadě. Kromě Asturie na východě straně žili křesťané i na západě a zřejmě proti nim emír zakročil pevnou rukou. Mnozí křesťané tak ze Španělska v tomto období utekli do Francké říše, kde začali šířit zvěsti o rozpínavosti islámského státu. Není zřejmé, zdali zrovna na jejich podněty se rozhodl král Karel Veliký pro výpravu na jih, ale argumentoval, že jejím cílem je osvobodit křesťany od muslimské nadvlády. Francké vojsko nejprve vytáhlo proti Maurům do Pamplony.¹¹³ Tamější Baskové, kteří byli všemi vládci Iberského poloostrova považováni za problematický národ, byli Římany, Vizigóty a nyní i Araby drženi v severních oblastech Pyrenejí, kde jim byla ponechána relativní svoboda. Baskové byli na poloostrově první, kdo spatřil Karlovu kolosální armádu, která před brány Pamplony dorazila v létě roku 778. Baskové krále patřičně přivítali bez zvláštního zájmu; vše se změnilo, když Karel oznámil, že jeho dalším cílem je Zaragoza, kterou tehdy spravoval berberský *walí* Husajn, který Baskům působil potíže. Karel po Pamploně navštívil Barcelonu a Gironu, kde v obou případech byl se svým vojskem přivítán s otevřenou náručí. Podobně to očekával i v Zaragoze, jelikož si byl vědom neloajality správců měst vůči emírovi Abd ar-Rahmánovi I.

Frankové opevněnou Zaragozu oblehli na čtyři týdny, ovšem nedosáhli jediného výsledku. Karel Veliký obdržel zprávu z Frank ohledně povstání Sasů, mířících k řece Rýn. Král se rozhodl ze španělského území stáhnout, aby mohl vyřešit tuzemské potíže. Při cestě ze Zaragozy narazili opět na Pamplonu, kde obyvatelé tentokrát Frankům odmítli otevřít své brány. Uražené vojsko tak zlomyslně Pamplonu zničilo, což v bojovných Bascích vyvolalo silnou vlnu nevole.¹¹⁴ Během návratu do domoviny pochodovala Karlova armáda skrze pyrenejský průsmyk Roncevalles.¹¹⁵ V průsmyku poté byli napadnuti v překvapivém útoku vojskem Basků, kterému se podařilo Franky od sebe oddělit, čímž upadli do zmatku. Ačkoli se Karel snažil vojsko přeskupit

¹¹³ EWIG, Eugen. Das Zeitalter Karls des Großen (768-814). In KEMPF, Friedrich – BECK, Hans Georg – EWIG, Eugen. *Handbuch der Kirchengeschichte: Die mittelalterliche Kirche*. Freiburg in Breisgau: Herder, 1966, s. 77-79.

¹¹⁴ LEWIS, David Levering. *God's Crucible: Islam and the Making of Europe, 570-1215*. s. 252-253.

¹¹⁵ Pozn. Známé je také označení z francouzštiny *Roncevaux*.

a vytvořit kvalitní obranu, utrpěl velké ztráty.¹¹⁶ O této bitvě přináší svědectví velmi slavná literární památka středověku, *Píseň o Rolandovi*, udatném franckém rytíři, který v bitvě padl. Zde je úryvek z jeho posledních chvil: „*Roland se však unavil a cítí, že ho síly opouštějí; potácivě se rozběhl pod osamělou jedli, padl do trávy, ruce zabořil do jehličí – tak leží čelem k soupeři, aby každý věděl, že nezahynul na útěku, ale že padl při pronásledování nepřítele. Pod tělo si položil meč i Olifant (roh) – každý uvidí, že padl jako vítěz, nikoli jako poražený! Tak zahynul Roland, s rukou na meči a s tváří obrácenou k nepříteli.*“¹¹⁷

Karlovi Velikému se jeho první tažení na Iberský poloostrov příliš nepodařilo. Ačkoli to bylo spíše zásluhou pomstychtivých Basků než muslimských bojovníků, emírovu říši se Karlovi oslabit nepodařilo. Spíše naopak. Po bitvě u Roncesvalles dokázal Abd ar-Rahmán I. v osmdesátých letech znovu získat pod svou vládou i města na severu, která mu vypověděla poslušnost.¹¹⁸ Karel Veliký se poté na muslimské území vypravil znovu, ale až po Rahmánově smrti.

¹¹⁶ EWIG, Eugen. Das Zeitalter Karls des Großen (768-814). In KEMPF, Friedrich – BECK, Hans Georg – EWIG, Eugen. *Handbuch der Kirchengeschichte: Die mittelalterliche Kirche*. Freiburg in Breisgau: Herder, 1966, s. 77-79.

¹¹⁷ CIBULA, Václav. *Hrdinské legendy staré Francie*. Praha: Albatros, 1973, s. 37.

¹¹⁸ EWIG, Eugen. Das Zeitalter Karls des Großen (768-814). In KEMPF, Friedrich – BECK, Hans Georg – EWIG, Eugen. *Handbuch der Kirchengeschichte: Die mittelalterliche Kirche*. Freiburg in Breisgau: Herder, 1966, s. 77.

Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo poukázat na dobu osmého století na Iberském poloostrově, a to zejména během života prvního emíra al-Andalusu, Abd ar-Rahmána I. Ačkoli jsem se nepokoušel psát monografii tohoto muslimského vládce, rozhodl jsem se popsat komplikovanou situaci na Blízkém východě, která se týkala tamního souboje dvou mocných rodů Abbásovců a Umajjovců, z nichž ten druhý nejprve prohrál, ale následně dokázal zvítězit na území dnešního Španělska, právě díky přeživšímu Abd ar-Rahmánovi. Zabýval jsem se jeho životem od damašské revoluce do jeho smrti. Kromě čistě historických fakt jsem studoval i konkrétní životní podmínky všech tří skupin abrahámovských náboženství a jak se postupně měnily. Často se ve společnosti o tomto období hovoří jako o příkladu ideální náboženské tolerance, což je ale představa zkreslená. Během expanze islámu po poloostrově a též i za Pyrenejským pohořím na severu bylo muslimy jinověrcům umožněno vybrat si, zdali setrvají ve své víře, mnohým též zanechali i jejich půdu a projevila se v těchto případech určitá snaha dobyvatelů příliš původní obyvatele nepopudit velkými změnami v jejich životech. Samozřejmě ale takoví, kteří se rozhodli nepodvolit nové vládě, byli okamžitě zabiti. Od období postupného dobývání zbytků vizigótské monarchie do smrti Abd ar-Rahmána se ale během sedmi dekad vztahy mezi muslimy a jinověrci vyvíjely. Při psaní jsem se snažil většinou držet synchronní metody, abych tyto skutečnosti mohl reflektovat, pokud možno co nejpřesněji, se zaměřením na osmé století. Mnozí historikové ale toto soužití popisují v mnohem delším časovém horizontu, což reálnou představu poněkud zkresluje. Především v posledních dvou kapitolách jsem tento mezináboženský dialog rozebíral a došel jsem k poznání, že muslimská „tolerance“ vůči jinověrcům byla spíše z důvodu pragmatického, nikoli z dobré vůle. Přesto je nutno podotknout, že al-Andalus celkově během své dlouhé historie nábožensky tolerantní svým způsobem byl. V některém období více, v jiném méně. Konkrétně doba Abd ar-Rahmána I. je z mého hlediska více prokřesťansky nakloněná než například doba Abd ar-Rahmána III. Přesto se domnívám, že v al-Andalusu lze spatřit mezináboženskou tolerance více než v křesťanském Španělsku koncem patnáctého století, při vítězství

rekonkvisty. Ale rozhodně nelze o době muslimské nadvlády hovořit o nějakém utopicky ideálním soužití lidu různého náboženského vyznání. Navíc nemilosrdná politika Španělského království v patnáctém století by se dala považovat za pochopitelnou reakci na staletí útlaku křesťanů ze strany muslimů. Není divu, že mnozí křesťané v dějinách Iberského poloostrova zvolili raději útěk než život pod nadvládou islámu. Jako útočiště mnohých se stala buď Asturie nebo Francká říše, v obou případech jednoznačně křesťanské státy. Navíc sousedící křesťanská Francká říše, se stavěla do role ochránce stejnověrců, Karel Veliký je znám jako poměrně nekompromisní šířitel křesťanské víry, tudíž jeho říše mohla skýtat mnohým naději na lepší život, ať ve Frankách či v al-Andalusu, který mohl dobýt. Karel opravdu podnikl na území al-Andalusu vojenskou intervenci, ale během mého studia literárních pramenů jsem dospěl k závěru, že jeho vojenský vpád byl spíše z důvodů upevnění moci a nešlo příliš o pomoc sužovaných křesťanů pod muslimskou nadvládou. Jediná možnost křesťanů, v podobě jakéhosi odboje byla maličká Asturie na severu ostrova. Ovšem v osmém století se v žádném případě o tomto státu nedá hovořit jako o reálném soupeři al-Andalusu, jako spíš o semínku naděje pro křesťanské obyvatelstvo.

Toto téma jsem se rozhodl zpracovat, abych dokázal případným čtenářům lépe poukázat na reálnou podobu tehdejších poměrů v al-Andalusu, a mým cílem bylo držet se faktů a objektivního pohledu, který jsem během studia písemných pramenů u mnohých autorů často postrádal. V současné české společnosti jsem se v posledních letech setkal s velmi malým podvědomím o islámu a o dějinách stoupenců této víry, a proto jsem se rozhodl zabývat se jejich historií v Evropě, to se netýká jen území Španělska, ale též Balkánu a podobně. Stanovil jsem si tedy, že se v tomto ohledu více musím vzdělat, abych mohl o tématu více diskutovat a případně šířit pravdivé informace na dané téma, jelikož v současnosti vzhledem k době internetu a velikého množství médií, jsou mnohé dostupné informace mylné, nepřesné či přímo lživé. Studium všech mně dostupných pramenů mi tak dalo mnoho odpovědí, jejichž výpovědní hodnota se často lišila. Primární prameny ve všech případech evidentně stranily svému lidu, ať se jednalo o křesťanské či muslimské, při jejich porovnání jsem byl však následně schopen vykonstruovat svou představu o možná co nejreálnější interpretaci skutečnosti. Co se

týče pramenů sekundárních, názory na dané téma obvykle záležely na období, kdy byly vypracovány. V případě prací vytvořených v devatenáctém století jsem se velmi často setkával s velkými vlivy romantických tendencí, z čehož nejvíce za zmínku stojí Américo Castro, kterého dílo jsem se rozhodl nakonec ani necitovat, vzhledem ke zkreslených informacích v případě tolerance, kdy ji popisuje až za idylicky dokonalou ze strany muslimů. Jeho dílo je historiky velmi kritizováno, proto jsem se zdráhal ho použít. Práce vytvořeny ve dvacátém a v současném století jsem hodnotil jako mnohem kritičtější a častou tendencí autorů o zobrazení reálné skutečnosti. Přesto si myslím, že ani tato literatura nebyla příliš objektivní, jelikož si často pro svůj názor hledala argumenty v primárních pramenech a netvořila si názory podle nich, a to považuji za nejlepší cestu k objektivitě.

Svou práci nyní považuji za malý krok, na něj bych rád v budoucnosti navázal. Al-Andalus, existující po osm století, skýtá celou řadu témat, o nichž lze vybádat a napsat jistě mnohé. V tomto případě jsem se soustředil na počáteční období muslimského státu a prvního velkého kroku, kdy se emirát relativně dokázal osamostatnit od chalífátu s centrem v Damašku a později v Bagdádu. V budoucí diplomové práci bych se tentokrát rád zaměřil na období Abd ar-Rahmána III., jehož dobu považuji za vrcholnou, co se týče al-Andalusu, kdy byl z emirátu povýšen na chalífát, a díky tomuto kroku se politicky více začal rovnat abbásovskému státu. O Rahmánovi III. plánuji vypracovat monografii, a tím bych navázal na bakalářskou práci s opět historicky bohatým obdobím, co se Iberského poloostrova týče. Domnívám se, že by mohlo být přínosné psát o tomto tématu, abych rozšířil své znalosti arabského jazyka skrze studium primárních pramenů a začal se alespoň okrajově zabývat i jazykem latinským, který je ve středověkých literárních spisech velmi často užíván. Hlavním cílem mé budoucí práce však bude opět o něco podrobněji prostudovat evropskou kulturu, ke které islám patří, i když v porovnání s křesťanskou a židovskou kulturou mnohem méně. Tvořit práce na tato témata považuji za dobrý přínos pro českou společnost, aby dokázala muslimský lid pochopit a být schopna konstruktivní kritiky vůči nim.

Seznam literatury

AN-NAWAWÍ, Jahja. *Zahrady spravedlivých*. Praha: AMS, 2008.

CIBULA, Václav. *Hrdinské legendy staré Francie*. Praha: Albatros, 1973.

COLLINS, Roger. *Evropa raného středověku 300-1000*. Praha: Vyšehrad, 2005.

EWIG, Eugen. Das Zeitalter Karls des Großen (768-814). In KEMPF, Friedrich – BECK, Hans Georg – EWIG, Eugen. *Handbuch der Kirchengeschichte: Die mittelalterliche Kirche*. Freiburg in Breisgau: Herder, 1966,

FERNÁNDEZ-MORERA, Darío. *The Myth of Andalusian Paradise*. Wilmington: ISI Books, 2016.

HEATHER, Peter. *Gótové*. Praha: NLN, 2002.

HERTLOVÁ, Zuzana. *Velká mešita v Córdobě*. Plzeň, 2013. Bakalářská práce (Bc.). Západočeská univerzita. Fakulta filozofická. Katedra blízkovýchodních studií.

HOURANI, Albert. *Dějiny arabského světa: Od 7. století po současnost*. Praha: NLN, 2010.

CHALUPA, Jiří. *Dějiny Španělska*. Praha: NLN, 2017.

JUN, Tomáš. *Al-Andalus a mozarabové: Tolerance?* Praha, 2015. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova v Praze. Evangelická teologická fakulta. Katedra religionistiky.

LEWIS, David Levering. *God's Crucible: Islam and the Making of Europe, 570-1215*. New York: W. W. Norton & Company, 2008

MIKULICOVÁ Mlada: Islám a podmaněný lid Pohled do knihy Žaka Tádžira Koptové a muslimové (Káhira 2010). *Salve: revue pro teologii a duchovní život* 2016, roč. 26, č. 2.

RICHÉ, Pierre. Von Gregor dem Großen bis Pippin dem Jüngeren. In DAGRON, Gilbert – RICHÉ, Pierre – VAUCHEZ, André. *Die Geschichte des Christentums: Bischöfe, Mönche und Kaiser (642-1054)*. Freiburg in Breisgau: Herder, 1994.

VERNET, Juan. *Arabské Španělsko a evropská vzdělanost*. Brno: L.Marek, 2007.

WHEATCROFT, Andrew. *Nevěřící: střety křesťanstva s islámem v letech 638-2002*. Praha: BB/art, 2006.

WOLF, Kenneth Baxter. Account of Muslim Conquest (711): Chronicle of 754. In CONSTABLE, Olivia Remie. *Medieval Iberia: Reading from Christian, Muslim and Jewish Sources*. Philadelphia: Pennsylvania University Press, 2012,

WOLF, Kenneth Baxter. Christian Resistance in North (ca.718): Chronicle of Alphonso III. (866-910). In CONSTABLE, Olivia Remie. *Medieval Iberia: Reading from Christian, Muslim and Jewish Sources*. Philadelphia: Pennsylvania University Press, 2012

